İSTANBULUM

Çılgın Kalabalık Gelmeden Önce

Galatasaray

Cem Erciyes

İstanbul 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ

heyamola yayınları

Galatasaray

{Çılgın Kalabalık Gelmeden Önce}

Cem Erciyes

Heyamola - 2010

Cem Erciyes

1971 Ağrı doğumlu. İlkokulu Çanakkale'de, Liseyi İzmir'de üniversiteyi İstanbul'da okudu. Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünü bitirip, İstanbul Üniversitesi'nde aynı konuda yüksek lisans yaptı. 1992'de Dünya gazetesinde kültür-sanat gazeteciliğine başladı. 1997 yılında çalışmaya başladığı Radikal'de kültür-sanat sayfalarını ve kitap ekini yönetiyor. 2008 ve 2009 yıllarında TRT'de kültür sanat konulu televizyon programı yaptı. Şu sıralar Cihangir'de oturuyor.

Giriş

Çılgın Kalabalık Gelmeden Önce

Galatasaray Meydanı'nda, postanenin yanındaki Kartal Sokağı'ndan girip, bir sağ bir sol yaparsanız, Akarsu Sokağı'na varırsınız. İstiklal Caddesi'ne paralel uzanan bu küçük sokak, kesiştiği Acara, Kartal ve Kaymakam Reşat Bey sokaklarıyla kendi yaşam alanını kurar. Çocuksu bir algıyla "bizim mahalle" diyebileceğim bu bölgede, Akarsu Sokağı'ndaki küçük apartmanda tam dokuz yıl yaşadım.

Benim yaşadığım yıllarda Akarsu Sokak, bugünkünden çok farklıydı. Sözünü ettiğim öyle çok eskiler, hani Beyoğlu'na takım elbiseyle çıkılan siyah beyaz yıllar filan değil. Hepi topu on beş yıl öncesiydi. 1993 - 2002 yılları arasında Akarsu Sokak'ta, 2 numaralı apartmanda yaşayan mülteci, göçmen, travesti, fahişe, müzisyen ve öğrencilerden biri de bendim.

İstanbul Ansiklopedisi'nin Galatasaray maddesi bu bölgeyi tanımlarken, 600 yıllık tarihini göz önüne alarak "Galatasaray'ın evrimi, bütünüyle Beyoğlu'nun evrimidir" demiş. İşin ilginci, bu kitabı yazmak üzere oturup o maddeye bakmadan çok önce, o 600 yılın sadece on yılına şahit olarak benim de vardığım sonuç bu olmuştu. 90'ların başında oturmaya başladığım, bu eski püskü binalarla dolu, hayatın kıyılarına meraklı ya da mahkum olan insanların yaşadığı semt, ben oradan taşındığımda çoktan hayatın merkezine kaymıştı. İstiklal Caddesi'nin, Tünel'e doğru giderken Galatasaray'dan itibaren birden bire tenhâlâştığı yıllar hızla geçti. Cadde, 80'lerdeki berbat halini tamamen üzerinden atarak Tünel'e kadar her yanıyla canlandı ve değişti.

Ben bu kitapta, İstiklal Caddesi'nden sadece bir kaç metre içeride, Galatasaray'da oturduğum yıllarda hâlâ etkili olan Beyoğlu'nun o dibe vurmuş halini ve bugünkü çılgın kalabalığı kendine çeken, katıksız bir eğlence merkezine nasıl dönüştüğünü anlatacağım. İçinde eğlence hayatının baronlarına, hayal kırıklıklarına, rantın gücüne, kültür endüstrisinin nasıl oluşmaya başladığına ve Beyoğlu'nu merkez edindiğine dair ipuçları da olan bir hikâye bu.

Hiç de buruk bir hikâye değil, ama belki biraz bütün anıların doğal tozu olan hüzün kalmış olabilir üzerinde. Ama bu hüzün, benim eskiden olduğu gibi bugün de İstiklal Caddesi'ndeki rutin kalabalığının

bir parçası olduğum gerçeğini değiştirmiyor. Üstelik eskiden sadece arka cephesini izlediğim Mısır Apartmanı mesela, artık ayda bir kez bütün katlarını dolaşıp içindeki galerileri didik didik gezdiğim bir yer. Ya da orada geçirdiğim dokuz yıl boyunca hiç uğramadığım mahalledeki kahveye, artık arada oturup bir espresso içiyorum. Artık başka bir hayat var ve insan yenisinin parçası olduğunda sanırım, eskisi için o kadar da üzülmüyor.

Tabii üzerinde Galatasaray yazan bir kitap, Mekteb-i Sultani mezunlarının merakını çekmiş, bunun bir abileri tarafından yazılmış olduğunu sanabilirler. Ne yazık ki hiç alakası yok. Galatasaray Lisesi'nin kapısından içeri bir kere, o da Erkin Koray konseri dinlemek üzere giren, İzmir'in Anadolu Lisesi'nden mezun biri tarafından yazıldı bu kitap. Bu fırsattan istifade, en azından yüz yıldır yazıla yazıla çoğalan Galatasaray anılarının 1990 versiyonunu üretmek yerine, lisenin yüksek duvarlarının dışındaki eski püskü apartmanlarda yaşayan insanları, onların çevresindeki esnafı ve minimum eski yeni eğlence mekânını, bölgeye kimliğini veren o eski anıtsal yapıları anlatacağım; şimdiden söyleyeyim.

Bu küçük kitabı, boyutlarına uygun, yani “küçük” beş bölüm olarak tasarladım. İçinde yaşadığım apartman, oradaki insanlar, etrafımızdaki sokaklar iki ayrı bölüm. Eğlence hayatının nasıl serpildiğini bence en iyi anlatan yer Balık Pazarı, orası üçüncü bölüm. Sonra semtimizin tarihini tanımak için, bakmaya doyamadığım, içindeki geçmiş yaşamların büyüsüne seve seve kapıldığım çoğu bir cepheden ibaret kalmış eski binalar arasında bir gezinti... Ve nihayet kültür endüstrisinin değişimine Mısır Apartmanı vesilesiyle bir dokunuş.

Bu kitap, 2000'li yıllarla ne kadar çok şeyin hayatımıza girdiğini anlamak için bir kişisel prelüd olur ancak.

Apartman

Akarsu Sokak, No:2

Üniversite'nin ikinci yılında, sınıf arkadaşım Mehmet Kılavuz, birlikte eve çıkmayı teklif ettiğinde önemli bir de kozu vardı. Beyoğlu'nda, Galatasaray'da bir ev bulmuştu. Ben Üsküdar Zeynep Kamil'de liseden arkadaşlarımla oturuyordum ve açıkçası halimden pek memnun değildim. Dört kişi bir küçük evi paylaşmak pek o kadar zevkli olmadığı gibi çocukluğumun geçtiği taşra kentlerini anımsatan Üsküdar'ı, hele ki neredeyse tüm mahallenin gözlerini üzerimizde hissettiğimiz o tutucu Zeynep Kamil'i sevmek pek mümkün olmadı. Oradan çıkıp Beyoğlu'na gitmek, maceraya ve özgürlüğe adım atmak gibiydi. Nitekim fazla bir macera değil, ama özgürlüğün sınırlarını orada görecektim...

Mehmet'in bulduğu yer, memleketi Kayseri'den bir ahbaplarının apartmanıydı. Yıllarca Almanya'da çalışıp para biriktiren Ali amca (sonraki uzun yıllar boyu, onu hepimiz aynen böyle anacaktık), nasılsa bu apartmanı uygun bir fiyata satın almıştı. Biz taşındığımızda apartmanda tamamen "mülteciler" oturuyordu. Zamanla sayemizde öğrenciler ve okulunu bitirip hayata yeni atılmış bazı genç adamlar da bu ekibe katılacaktı. Ama esas büyük değişim, Beyoğlu canlandıkça sayıları artan travestiler ve hayat kadınlarının gelmesiyle yaşanacaktı.

Aslında bizim küçük apartmanın müşterileri, Galatasaray'ın o yıllardaki sakinlerinin de bir özeti gibiydi: Göçmenler, orospular ve öğrenciler. Sanırım tek eksiğimiz sanatçı ya da sanatçı adaylarından birileriydi, onlar da sonraki yıllarda o kadar çok girdi ki hayatıma, sanatçısız o Galatasaray yıllarını belki de bu yüzden şimdi özlemle anıyorum.

Bizimki küçük Beyoğlu apartmanlarından biriydi. 55 metrekarelik dairelerin çoğu, kırık dökük en temel, ucuz eşyalarla döşenmişti. Oturacak bir kanepe, kalabalık nüfusları, kapalı arkadaş gruplarının gelip de gitmeyen üyelerini ağırlayacak çok sayıda yatak, bazen bir masa, mutlaka bir televizyon ve belki bir de buzdolabı... Bizim orası Tarlabaşı'nda oda oda kiralanan Beyoğlu apartmanları gibi bir felaket değildi. Ama İstiklal Caddesi'nin hemen dibinde oturan Akarsu Sokak sakinlerinin hayatları da onlardan sadece "bir tık" iyiydi o kadar. Bu "basit" hatta "perişan" hayatların sebebi yoksulluktan çok geçicilikti. Ülkelerini yeni bir hayat için bırakıp İstanbul'a gelen o göçmenlerin

nihai hedefi her zaman gelişmiş bir Batı ülkesidir. O ülkeye giden uzun yolda, hesapsız uzunlukta bir mola verdikleri İstanbul'da, her zaman yasadışı statüde ve iade edilme tehdidi altında yaşayan bu insanlar, hiç bir zaman tam bir yerleşiklik haline girmedikleri için, yaşadıkları mekânlar da o geçici ruhun izlerini taşır. Hayatta hiçbir garantisi olmayan, neredeyse tüm haklardan uzak, toplumun en kıyısında yaşayan ve mümkünse görünmeden yaşamak istediklerinden, adeta bu halden memnun olan siyahlar, Iraklı, İranlılar tabii ki eşyaya, oturdukları eve yatırım yapmazlardı. Her an ev, mahalle, ülke değiştirmeye hazır bir hayatı yıllarca sürdürdüler. Bugün de benim tanımadığım on binlercesi aynı şekilde yaşıyor.

Teşbihin sınırlarını zorlayarak, göçmenlerin bu geçicilik hali ve gelecek hayalini bir nebze öğrencilerin ruh durumuna da benzetebiliriz. Tabii ilk grubun derin melankolisiyle, ikincilerin sınırsız neşesi arasındaki derin uçurumu bir kenara koyarak. Yani söylemek istediğim, bizim Akarsu Sokağı'ndaki apartmanda öğrenci evlerinin hali de göçmenlerinkinden çok farklı değildi. Belki biraz süslü, biraz daha bakımlı olan evler hayat kadınlarının yaşadığı mekânlardı.

Akarsu Sokağı'ndaki apartmana taşındığımızda orada oturmakta olan göçmenlerin hemen hepsi zamanla başka semtlere ya da mülteci olarak başka ülkelere gitti. Ama bir kiracı vardı ki yıllar sonra ben başka bir yere taşındığımda da o hâlâ orada oturuyor olacaktı: Violette.

Violette'in o apartmanın ve benim yaşadığım Galatasaray'ın bir nevi simgesi olduğunu söyleyebilirim. Romanyalıydı, aslında biyolog eğitimi almıştı. Annesinin profesör, amcasının komodor, yani deniz subayı olduğunu anlatmıştı. Bütün doğu Avrupalı kadınlar gibi onun da iyi bir hikayesi vardı. Bizim yaşımızda olmasına rağmen, daha o zamanlar kilosu, iri cüssesi ve kendinden emin tavırlarıyla orta yaşlı oturaklı bir kadın görünümündeydi. Akarsu Sokağı'nda yaşadığım onca yıl boyunca apartmandaki komşularım arasında, sınıf arkadaşım Orkun'u saymazsam, benden kitap isteyen ve hakikaten okuyup yenilerini alan tek kişi de Violette oldu. Bunu, hikâyesini sağlama almak için yaptığını hiç sanmıyorum. Belki en fazla bizimle dostluk kurmak için bu kadar ısrarla sürdürmüştür. Ama ne yazık ki biz Violette'le o kadar sıkı fıkı olmayı hiç istemezdik; çünkü çok tekinsiz bir alanı vardı... Hayır yaptığı işi kastetmiyorum. Tekinsiz alanı, arada sırada gelen kocası İsmet'ti.

Violette, Türkiye'de kalabilmek için, Aksaray'da kahve işleten İsmet

diye bir adamla evlenmişti. "Çöp gibi ipince" sürekli asık suratla dolaşan bu adam, kesinlikle; "hayırsızın biriydi fikrimce." Violette'in de tedirginlikle bahsettiği bu adamın başımıza bela olabileceği düşüncesinden kendimizi hiç kurtaramadık. İsmet, bizim için keşmekeşine bayıldığımız Beyoğlu'nun, mafya ve pis işlerle çevrelenmiş karanlık yanını simgeliyordu, ki böyle şeylerden her temiz aile çocuğu gibi biz de fena halde korkuyorduk. O yüzden Violette'in ısrarlarına rağmen evine oturmaya filan pek gitmezdik. Çoğu kez neşeli, her zaman dobra, kendi hayatını aslında bizden sakınan ve tuhaf biçimde kafa dengi bulduğumuz bir kadındı. Biraz da bu sempatimizin ifadesi olarak herhalde, ona "Vio" derdik. O da bize "çocuklar." Apartmanın merdivenlerine çıkıp iki kat yukarıdaki kardeşime; "Ovuuz" diye bağırması aramızda bir mottoya dönüşen kırık aksanlı Violette, tabii ki tanıdığımız ve arkadaş olduğumuz ilk orospuydu.

Bizim apartmanın o zamanlar aldırmadığımız, bıyıklı tuhaf adamlar trafiğinin de uzun zaman tek sorumlusu o oldu. Yıllar sonra yeni komşularımın da katkısıyla bu trafik gündelik bir rutin halini alacak, ben de sektöre giremeyeceğime göre, kız arkadaşımla birlikte buradan taşınmam gerektiğini anlayacaktım.

Bir dönem Tünel'deki China Bar'da "barmate"lik yapmış olsa da belli ki Violette'in esas işi, ülkesinden kızlar getirmekti. Sık sık ortadan kaybolur ve Romanya'ya gider, sonra bir kaç ay yanında kalacak olan bir iki güzel kızla dönerdi.

Sonuçta komik bir kadındı. Apartmanımız, etrafına açılmaya başlayan barların arasına sıkıştığında gürültüye karşı en şanlı mücadeleyi de o vermişti. Camdan sarkıp Magma'nın önünde kavga edenlere; "Küfür etmeyin orospu çocukları" diye bağırmak, Taş Plak'takilere; "Müziğin sesini kısın" uyarıları para etmeyince, torbalara kavuniçi filan doldurup masalarda oturanların kafalarına fırlatmak gibi enteresan tedbirler sadece onun aklına gelir, o sırada ben de karakola gidip; “Gürültü var" diye manasızca hakkımı aramaya çalışırdım...

Violette, o apartmanın bir numaralı simgesiyse, iki numarası Sahim Simon'du. Iraklı mülteci Sahim.

Bugün hâlâ Tarlabaşı'ndaki pek çok eski püskü apartman gibi, benim Akarsu Sokağı'nda oturduğum apartman da bir nevi mülteci yurduydu. Kaçakçılara binlerce dolar verip, konteynırlara, tır kasalarına saklanıp ya da bizim Sahim gibi nehirleri yüzerek, dağları yürüyerek aşıp Türkiye'ye gelen mültecilerin o zamanlar ucuz olduğu için tercih ettiği

mekânlardan biriydi bizim apartmanımız. Ucuz olduğu kadar, yerleşik tutucu bir İstanbul mahallesinde, dışlanma hatta tepki çekme ihtimalinden uzak, saklanılacak bir keşmekeşti Beyoğlu. Hâlâ da öyle.

Sahimlerin oturduğu dairede kaç kişi kalıyordu bilmiyorum. Zaten bilmek de mümkün değildi. Türkiye'ye yeni gelenler, vizesi çıkıp gidenler filan derken orada her zaman hareketli, kalabalık bir Iraklı topluluğu yaşıyordu. Birinci Körfez Savaşı'nın ertesinde Saddam rejiminden kaçan Iraklılardı bunlar. Hepsi de Katolikti. Irak'taki Katolik Asuri azınlığa mensuptular. Bir süre sonra oradaki kalabalık yok oldu ve iki kişi kaldı, bizim Sahim ve kardeşi Leith. Kardeşi tıp doktoruydu, Sahim ise İngilizce tercüman. Herkes kolay vize verebilecek Kanada gibi ülkeleri kabul edip hemen gittiyse de, bizim Sahim Amerikan rüyasına fena halde inandığı, ille de ABD'ye gitmek istediği için yıllarca beklemek zorunda kaldı ve bu arada bizim hayatımızda kalıcı bir yer edindi.

En çok övündüğü şey, iyi derecedeki İngilizcesi ve Halepçe katliamından hemen sonra Türkiye sınırına yığılan göçmenleri ziyaret eden zamanın ABD Dışişleri Bakanı James Baker'la çektirdiği fotoğraftı.

Hıristiyan göçmenlerin Müslümanlara karşı daha avantajlı olduklarını düşünmeme neden olan şey, İstanbul'daki Katolik yardım örgütü Caritas'ın Sahim'e ne kadar destek olduğunu görmemdir. Caritas okulunda öğretmenlik yapıp para kazanabiliyor, orada sosyalleşiyor ve göç işlemleri için hukuki destek alıyordu. Hatta emniyetin Yabancılar Şubesi, sanki yeni keşfetmiş gibi bizim “mülteci yurduna" baskın yaptığında, Sahim bir süre Katolik kilisesinin Büyükada'daki yerinde saklanmıştı.

Yabancılar Şubesi, öteden beri hepsi illegal yollardan gelmiş bu göçmenleri tek tek bilir ama uluslararası dengeler ve bireysel çıkarlar doğrultusunda onlara göz yumar... Tabii bazen işler değişir. Mesela Mümtaz Soysal Dışişleri Bakanı'yken, 1994 yılında Türkiye Saddam rejimiyle arayı düzeltmeye karar vermiş ve olan bizimkilere olmuştu.

Bir gece apartmanı basan polisler, tek tek göçmenlerin kaldığı dairelere daldı. Sahim, yedi yıl Irak ordusunda savaşmış bir adam olmanın verdiği avantajı kullanarak bu baskını atlatabilen az sayıdaki komşumuzdan biri oldu. Kapı, deli gibi çalınmaya başlayınca başlarına geleni anlamış ve hemen arka balkona çıkıp yan binanın bir kaç metre ilerideki terasına uçmuş. Karanlığın içinde bulduğu çer çöp, kutularla kendini saklayıp polislerin gitmesini beklemiş. O sırada Sahim'le aynı

evi paylaşan bir Iraklı kadın ve bizim giriş katındaki siyah çiftten biri bu baskının iki kurbanı oldu. Polis onları kısa sürede sınır dışı etti. Her ikisi de bir süre sonra yine kaçakçılara binlerce dolar kaptırıp dönecekti... Neyse, polisler gidince Sahim bizim kapımızı çaldı. Tabii hemen içeri aldık, ilk sözü "I hate Mümtaz Soysal" (Mümtaz Soysal'dan nefret ediyorum) oldu. Sadece İngilizce'ye değil Türk ve dünya politikasına da hâkim Sahim ile birlikte Mümtaz Soysal'ın dış politikasına ve polislere söylenerek (oysa ABD'ye hafiften dayılanan bu dış politika bizim hoşumuza gitmiyor değildi, ama Sahim dış politikadan önemliydi) geçirdiğimiz gecenin ertesinde o saklanmak üzere Katolik kilisesinin Büyükada'daki yerine gitti. Bizim o yaştaki gençler için son derece sıradan sayılabilecek anti-emperyalist yaklaşımlarımıza karşın, Sahim dünya politikası konusunda, acı çekmiş, yerinden yurdundan olmuş her insan gibi çok daha öfkeli ve sertti. Tabii ki öfkesi kendisine acı çektiren diktatörlüğe ve benzerlerine yönelikti. Sonraki yıllarda bu diktatörlüğü yıkacak ABD'ye büyük sempati duyacaktı. Ama bugün Irak'ın bir enkaza dönüşmesini nasıl karşıladı bilmiyorum, keşke mümkün olsaydı da Sahim'le tekrar konuşabilseydik. Uluslararası ilişkiler okuyan gençler olarak siyaset başlıca ortak konularımızdan biriydi. Bir keresinde bizim bölüme gelip ders bile vermişti. Prof. Turgut Tarhanlı'nın dersinde konu; "Sınır ötesi kitlesel göç"tü ve tabii ki bu konunun birinci elden tanığı, hatta öznesi olarak Sahim Simon'u derse davet etmiş, Tarhanlı'nın da önerisiyle kürsüyü ona bırakıp yaşadıklarını anlatmasını istemiştik. Sahim'in en heyecanlı ve mutlu olduğu günlerden biriydi bu. Sahim, Mümtaz Soysal'dan nefret ederdi ama iki şeye bayılırdı; yumurta ve Ferit. Ferit, İstiklal Caddesi'nin girişindeki giyim mağazasıydı ve klasik, kaliteli kıyafetleri bir centilmen olan Sahim'in hayallerini süslerdi. Yumurtaysa, kolay ucuz beslenme aracı olarak bir vazgeçilmezdi. Yıllarca her akşam yağda yumurta yiyen Sahim'in bundan hiç şikâyet etmediğini hatta her fırsatta; "Tanrıya şükür yumurta var" "Yumurtaya hayranım" dediğini unutamam. Bizse, bu talihsizliği alay konusu yapardık. Sanıyorum, yardımlaşma duygumuz olmamasından değil, ama kibrimizden kaynaklanıyordu alaycılığımız. Bütün göçmenlere karşı içimizde oluşan üstünlük duygusu, bizimle denk bir ilişki kurmak isteyen Iraklı göçmenin yoksulluğunu gizleme çabasını, alay konusu yapacak kadar acımasızlaşmamızı sağlıyordu. O zamanlar hâlâ çocuktuk ve ilgimiz Afrikalı, Orta Doğulu göçmenlere değil sadece Batı Avrupalı yaşıtlarımıza yönelikti.

Sahim ve diğerleri benim doğulu Hıristiyanlarla ilk karşılaşmam olacaktı. Lise yıllarında çalıştığım, Assos'taki otelde garsonluk yapan Ümit'in aslında Ermeni olduğunu öğrendiğimde şaşırmıştım. Çünkü

ben Türkiye'deki gayri Müslim azınlıklara mensup herkesin, İstanbul'da yaşayan bir takım zengin insanlar olduğunu sanırdım. "Kocakarı" dediği, Ortaköy'deki annesinin evini satma hayalleri kuran Ümit sayesinde önce bu toprakların, Galatasaray'daki ilk yıllarımdaysa Ortadoğu'nun diğer yoksul Hıristiyanlarıyla tanıştım.

Bir pazar sabahı, evin önündeki küçük balkona çıkmış muhtemelen sessizliği dinleyerek güne başlamaya hazırlanıyordum ki, kırmızı tuğla duvarlarına komşu olduğumuz Saint Antuan Kilisesi'nin bahçesinde tuhaf bir kalabalık dikkatimi çekti. Katolik kilisesi Saint Antuan, kentin diğer eski kiliselerinin aksine alabildiğine Batılı bir mimariye sahipti. Ama o sabah balkondan yakaladığım görüş alanımın içinde çiçekli elbiseleri, şalvarları, siyah başörtüleri, simsiyah sakalları ve saçlan, ortalıkta koşturan küçük çocuklarıyla basbayağı Doğu Anadolulu bir grup vardı bu Batılı kilisenin bahçesinde. Uzun uzun onları seyredip orada ne aradıklarını düşündüysem de, cevabı buladım. Birkaç gün sonra belki de Sahim'den, onların Keldaniler olduğunu öğrenecektim; yani Katolik Süryaniler. İstanbul'daki Katolik Süryanilerin bir bölümü, özellikle göçmenler Saint Antuan kilisesini kullanıyordu. Ama bir farkla tabii, hepinizin bildiği İstiklal Caddesi'nden girilen büyük mekân değil, arkadan dolaşılan, kilisenin altındaki küçük ve gözden ırak bir salondu onlara tahsis edilmiş olan...

Siyahlarla Tanışma

Apartmanın bodrum katında Eric ve sevgilisi Georgina oturuyordu. Onlar Ganalıydı. Üstlerinde, yani giriş katında Sudanlı Paul vardı. Eric, Apartmanı'nın eski kiracılarından biri olarak Ali Amca'ya baba derdi. Ali amca içinse o "zenci"ydi.

Tabii ki bu durum Ali Amca'yı filmlerdeki Teksaslı ırkçılardan biri yapmıyor. O da Afrikalı siyahlar, Iraklılar, İranlılara karşı bizden farklı olmayan bir üstünlük duygusu besliyordu o kadar. Biz görece daha demokratik ve zengin bir ülkenin vatandaşları olarak kendimizi, bu bizden daha kötü durumdaki insanlar karşısında biraz üstün görüyor, belki onlar karşısında kendimizi zengin batılıların bizim karşımızda hissettikleri gibi "iyi" hissediyorduk. Göçmenlerin sıkıntısı karşısında duyduğumuz merhamet, misafire tolerans kadardı. Evet, hep kibar ve dikkatliydik ve onların farklı olmaları çevremizi zenginleştirdiği için varlıklarından memnuniyet de duyuyorduk. Hatta onlara farklı davranmadığımızı düşünüp, Anadolu kültürünün insancıllığıyla iyi eğitimimizin bize kazandırdığı hümanizmden gurur bile duyuyorduk belki. Ama algımızın derinlerinde bir yerlerde göçmen komşularımız

hep geçiciydi, hayatın bir parçası değil, cilvesi olarak bir gün gitmeleri gerekiyordu. Sanıyorum ki, göçmenlerle hiçbirimizin hiçbir zaman derin bir ilişki kurmamasının altında bu duygu yatıyordu.

"Zenci" tabirinin bütün günahı, aslında "negro"nun sözlük karşılığı olması. Amerikan ırk ayrımcılığı tarihinin olumsuz çağrışımlarını bilmeyen Ali amca için "siyah" gibi uyduruk bir sözcükten ziyade; "zenci"yi kullanmaktan daha doğalı yoktu tabii. Bir gün zillere herkesin ismini yazmaya karar veren ev sahibimiz, nedense Eric'in adını hatırlayamamış olmalı ki, onun ziline de kargacık burgacık bir yazıyla "zenci" yazıvermişti. Hiç bahsetmese de eminim Almanya'da ayrımcılığın ne olduğunu gayet iyi görmüş biriydi Ali amca. Ama bu hatırayı, sahibi olduğu apartmanda hatırlıyor muydu ve bir empati vesilesi haline getiriyor muydu, bilmiyorum.

Aslında benim İstanbul'daki siyahlarla tanışmamın biraz daha öncesi vardır.

İstanbul'da "reggae" müziğiyle birlikte kendine özgü ciddi bir alt kültür yaratan Afrikalı cemaati, benim üniversitedeki ilk yıllarımda bayağı popülerdi. Ben de bu kültürü iyi tanıyan, reggea partilerini takip eden ve çok sayıda siyah arkadaşı olan Hatice'yle uzun yıllar çıktığım için, daha 19 yaşında bu dünyaya dair çok şey öğrendim...

Bilsak Beşinci Kat'ta ya da başka mekânlarda reggea partileri düzenleyen bazı Afrikalı göçmenler, kentin eğlence hayatında uzun süre çok etkili oldular. Belki İstanbul'daki siyah göçmenleri kabaca ikiye ayırmak mümkün. Bir grup, bir şekilde Batı'ya ulaşmak için kente gelen, kentin en kötü semtlerinde yaşayan, en kötü işleri yapanlar. 2000'lerde karakolda öldürülen Festus Okey gibiler... Tabii ki bu grubun da temas içinde olduğu ikinci grup siyahlarsa sanırım daha erken gelen ve kentin eğlence hayatında, müzikle kendini ifade edebilenler. Kimisi varlıklı ailelerden gelen ve İstanbul'da üniversiteye giderek sistemin içinde yer alabilen bu ayrıcalıklı Afrikalıların da ne yazık ki sokakta, diğerlerinden bir farkı yoktu. Sudanlı bir sosyalist olan Kahir'in sırf bir Türk kız arkadaşı olduğu için sokakta horlandığını anlatmama gerek bile yok. Yıllar sonra Kahir'le Londra'da buluştum. Artık tamamen bir şeriat ülkesi olan Sudan'a gidip devrim yapma hayalleri çok geride kalmış, İstanbul'daki iktisat eğitiminden sonra diğerleri gibi o da hiç değilse bir Batı ülkesine yerleşmeye karar vermişti. Londra'da BBC'de çalışan Kahir de tıpkı Batı'da gazetecilik yapmak isteyen Türkler gibi aynı şeyden şikâyetçiydi. Beyaz Avrupalılar karşısında ancak Afrika ya da Ortadoğu haberleri yapmak için tercih edilmek. "Göçmen" olan, derisinin, pasaportunun rengi

farklı olanın; yakasını o örtülü, hatta bazen açıkça ifade edilen ayrımcılık hiçbir zaman bırakmaz. Yine de Kahir gibi Türklerle çok iyi ilişkiler kurmuş bir entelektüeli ya da Osman Osman gibi İstanbul'un eğlence hayatında kültleşmiş bir ismi eninde sonunda Batı'ya gitmeye iten sebeplerin altında Türkiye'deki ayrımcılıktan çok, hayatın orada daha iyi olması yatıyor bence. Yani, hâlâ ulus devletin temel harcı olan milliyetçilikle kavrulan Türkiye, hiç değilse temel haklar üzerine belirli etik ve hukuki kurallar koyan Batı ülkelerinden daha beter bir yer. Başta sözünü ettiğim o reggae partilerinin düzenleyicisi, sonra Arnavutköy'deki Pupa, Beyoğlu'ndaki Riddim gibi mekânların işletmecisi olarak bu alt kültüre teğet geçenlerin bile çok iyi tanıdığı ve sevdiği Osman Osman da 2010 yılında bir büyük partiyle, yirmi sene sonra Kanada'ya göçmen olarak uğurlandı.

Osman Osman'ın Riddim'inde benim komşum Eric de çalıştı. Orada dj'lik yaparak, bir nevi sınıf atlayan ve daha iyi bir hayat yaşamaya çalışan Eric'in bu sebeple başı da belaya girmedi değil. Bir gece apartmanın önünde toplanan bir öfkeli kalabalık, içeriye doluştu, Eric'in kapısını kırdı ve içerideki bir kızı kurtardı. Neyse ki bu sırada bizim Paul evde değildi. Sonradan öğrendik ki mekânın gediklilerinden biri olan kız fena halde sarhoş olunca Eric onu eve getirip yatırmış ve işinin başına, dj setine dönmüş. Bu arada siyah adamın beyaz kızı kaçırdığına iman eden, hatta belki de onu kötü yola düşüreceğinden endişelenen arkadaşları kalabalık bir guruba dönüşüp bizim apartmanı basmışlar... Kahir'e sokakta Türk kızıyla el ele geziyor diye diş bileyenlerle Riddim'e dans etmeye gidenlerin aynı ruh halinde buluştuğu tuhaf bir hatıra olarak kaldı bu olay.

Göçmenler Gidince Talebeler Geldi

Giriş katındaki Paul'ün üstünde Sahim, onların üzerinde Violette, sonra biz vardık. En üst kattaysa, İranlı bir cambaz çift. Evet, pavyonlarda gece şov yapan bir karı koca oturuyordu. Çocukları ülkelerindeydi ve onlar yılın büyük bölümünü dünyanın neresinde iş bulurlarsa orada şov yaparak geçiriyor, geçimlerini böyle kazanıyorlardı. Biz Akarsu Sokağı'na taşındıktan bir kaç hafta sonra, komşularımız bizi yemeğe çağırmış, bağdaş kurarak oturduğumuz sofrada, evin hanımı kınalı elleriyle hazırladığı bol baharatlı kebap ve safranlı pilavdan oluşan tipik İran menüsüyle karnımızı doyurmuştu. Çok fazla komşuluk edemediğimiz bu çift, daha sonra yerlerini, bir Batı ülkesine iltica etmek isteyen çocuklu bir İranlı aileye bırakacaktı.

Daha önce de anlattığım gibi, herkes bir Batı ülkesine gidip de Sahim

ABD vizesi beklemeye koyulduğunda yalnız kalmış, onun yanına bizim bir sınıf arkadaşımız Orkun Özbosnalıoğlu taşınmıştı. Kolay bir ev arkadaşlığı değildi, ama birlikte bir sene kadar yaşamayı başardılar. Sahim taşınınca Orkun'un liseden arkadaşı Altuğ Uğrasız, ODTÜ'yü bitirmiş ve bir teknoloji firmasında işe başlamış yeni mezun mühendis olarak bizim Beyoğlu'ndaki tuhaf hayatımıza katılacaktı. Altuğ'un ardından bir başka Altuğ, Altuğ Meydanlı o evin sakini oldu.

Bu arada benim kardeşim de Çanakkale'den İstanbul'a gelmiş yani o da göçmenlere katılmış ve bizim hanenin nüfusu üçe çıkmıştı. Zaman zaman bizde kalan Mehmet'in sevgililerini de katarsak çoğu zaman dört kişiydik. Aslında eğlenceliydi ama bir süre sonra Oğuz da kendi evini kurmaya karar verdi ve üst kattaki İranlılar taşınırken onların eşyalarını da satın alarak, Çanakkale'den çocukluk arkadaşlarıyla birlikte yaşamaya koyuldu. Borsa'da para kazanmaya çalışan maceraperest ruhlu sağlık memuru Erkan ve sonradan çok zengin olacaktı, ama o zaman tezgâhtarlık yapan elektrik teknisyeni Ersin, Oğuz'la birlikte en üst katta yeni bir ekip oluşturdu.

Genç Türkler olarak apartmandaki çoğunluğu ele geçirdiğimiz bu dönemin bir tür öğrenci komünü dönemi olduğunu söyleyebilirim. Mesela hepimiz tek bir elektrik süpürgesini kullanıyorduk. Hatta bu elektrik süpürgesi o kadar meşhur olmuştu ki bir gün yan apartmandan gelip istediler... Üstelik isteyen kişi Türkiye'de avangard, bohem müziğin efsane isimlerinden biriydi, Siya Siyabend'in solisti Bizon Murat.

Kapı çaldı, açtık. Gür ve biraz çatallı bir ses; "Sizde elektrik süpürgesi varmış, alabilir miyiz?" diye sordu. İstiklal Caddesi üzerindeki konserlerinden tanıdığımız Murat'ı tabii hemen tanıdık. (Onları yıllar sonra Fatih Akın'ın filmi sayesinde tüm dünya tanıyacaktı.) Bu aykırı insanların "elektrik süpürgesi" gibi evcil bir şey için kapımızı çalmasınaysa, nedense hiç şaşırmadık... Kısa komşuluğumuzun sebebini de tam çözemedim. Her nasılsa grup, bir dönem için ”sistem“e birazcık yaklaşmış olmalı. Bir stüdyo ya da mekân sahibi onlara bu daireyi tutmuş. Ama olay fazla sürmedi, Siya Siyabend kendi bağımsızlığına ve özgür sokaklarına döndü.

Giriş katı boşaldığında oraya bir dükkânda tezgâhtar olarak çalışan Yalçın taşındı. Orkunların ardından da onların dairesine iki travesti. Artık 2000'lere gelmiştik; Beyoğlu ve Galatasaray maceraperest öğrenciler için zor, göçmenler içinse pahalı bir yer halini almaya başlamıştı. Sadece yardımlar ve kırık dökük işlerle geçinen göçmenler, Tarlabaşı'na ve Süleymaniye, Zeytinburnu gibi gözden uzak diğer

semtlere yerleşmeye başlamıştı. Çünkü bizim o mütevazı apartmanın bile kirası hızla artıyordu. Kira ne kadar artarsa artsın, Beyoğlu'nda "çalışmak" ve "yaşamak" zorunda olan travestiler için hâlâ “ödenebilir”di, çünkü Akarsu Sokağı'ndaki apartman onlar için ideal bir yerdi.

Seks Endüstrisi Kapıya Dayanınca

Bir gün akşam, apartmana girdiğimde üst kattaki kankasıyla Yalçın'ı kapı önünde muhabbet ederken gördüm. Ama artık bir fark vardı. Yalçın'ın bir günde (ya da benim onu görmediğim o kısa zaman içinde) saçları uzamış, göğüsleri çıkmıştı ve etek giymeye başlamıştı. Ben; "Aaa Yalçın”ı patlattıktan sonra usta bir kıvırtmayla "ne kadar güzel olmuşsun" diye lafımı tamamladım.

Yalçın'ın adı o günden sonra Aslı oldu. Bense, baştan itibaren onun cinsel tercihine, kimliğine hiç aldırmayan biri gibi davranmanın yolunu, ona Yalçın demeye devam etmekte buldum. Tabii bu tavır, değişimi de görmezden gelmek, belki kabul etmemek gibi başka bir anlam da içeriyordu... Bugün umuyorum ki Aslı, o zamanki bana fazla kızmamıştır.

Bir gün o zamanki sevgilim (şimdi karım) Nalan merdivenlere oturmuş, elindeki paraları sayan bir gençle karşılaşmış: Sorgun. Ev tutması gerekiyor ve bizim apartmanın bodrum katını tutmak için on bin lirası (eski parayla) eksik. Nalan; "Üzülme, bir yolu bulunur" diyor ve Ali amcadan ricacı olup Sorgun'un bir şekilde oraya yerleşmesini sağlıyoruz. Türkiye'nin doğusundan gelmiş bir göçmen olan Sorgun, cinsiyet değiştirme ameliyatı için para biriktiriyordu. Komşu olduğumuz yıllar içinde bizim apartmanın falcısı olarak, en azından Nalan ve arkadaşları arasında küçük bir ün edinmişti. Onu aradan yıllar geçtikten sonra bir "fal kafe"nin önünde otururken gördük, hâlâ ameliyat olmamıştı...

Çoğu hayat kadını olarak çalışan bu komşularımla bizim hayatımız artık pek az kesişir olmuştu. Adeta aynı apartmanda paralel evrenler gibi yaşıyorduk. Mesela bir gece sabaha karşı eve döndüğümde, apartmanın canlılığı karşısında şaşkına dönmüştüm. Günü yeni bitirmiş komşularım, üzerlerinde gündelik kıyafetleri, ellerinde çaydanlıkları, kekleri katlar arası gidip geliyor, kapılarda muhabbete dalmış zaman geçiriyordu. Bense bu hayatın farkında bile değildim.

Sokak Çocukları Daha Çocukken

Apartmanın ana kapısının içindeki komşularım bu insanlardı. Kapının dışındaysa, hemen bizim eşikte yatmayı adet edinen tinerciler vardı. Gün boyu bir köşeye tıkıştırdıkları yırtık pırtık yorganları gecenin geç saati çıkartır ve apartmanın kapısına, karşısına bir yere kurulup öğlenlere kadar uyurlardı. Toplanma yerleri olan şimdi Ara Cafe'nin olduğu Kartal Sokağı'na girdiğinizde sizi bir çiş ve tiner kokusu karşılardı. Bu çocukları uzaktan seyreden tüm kent sakinlerinin ve onlarla dip dibe yaşayan bizlerin acımayla karışık tedirginliği bu çocukların her zaman dışlanmasına neden oldu ve tabii ki pek azı daha iyi bir hayat kurabildi.

Büyük ve ani göçün kurbanları olan bu çocuklara karşı, onları kentin döküntüleri olarak görenler gibi hınçla dolu değildik biz. Ama tıpkı göçmenlere olduğu gibi onlara da mesafeliydik, tekinsizliklerinden tedirgindik. Bu tedirginliğimizde o kadar da haksız değildik tabii. Mesela sokak çocukları için büyük işler yapan Yusuf Kulca'nın kurduğu Sokak Çocukları Derneği'yle çalışan arkadaşlarımıza teknik olarak "kişisel yakınlık" kurmamaları da tavsiye ediliyordu. Benim o süreçte bulduğum yöntemse yüksek sesle, azarlar gibi konuşmak, bir nevi tehditkâr üslup takınmaktı. Eşikte yatan çocuğu kaldırıp o kapıdan geçebilmenin daha iyi bir yolunu bulamamıştım maalesef. Kentin, en acı hikâyelerini simgeleyerek vicdanları rahatsız eden bu çocukların büyümesi gerçekten feci oldu. 2000'lerde bazılarının adları cinayetlere karışacak, en umutsuz olduklarında ve üzerimize geldiklerinde bile biraz sert çıkıp başımızdan savdığımız tinerci çocuklar, tinerci delikanlılar halini aldığında korku salmaya başlayacaktı. Ben de SAS komandolarını bile öldürebilen bu delikanlılara kaşı "tehditkar" üslubumu bırakıp, karşıma çıktıklarında bir sigara olmadı biraz bozuk parayla oradan sıvışmayı tercih eder olacaktım.

Bana doğulu Hıristiyanların yoksulluğunu, Afrikalı göçmenlerin çaresizliğini, hayat kadınlarının ve travestilerin kendi içine kapalı dünyasını gösteren komşularımı arkada bırakıp ait olduğum, standart orta sınıfın arasına karışmak için Kurtuluş'a taşınmama katkıda bulunan daha pek çok şey yaşandı. Eric, Riddim'de çalışmaya başladı. Onun evini de bir gün polis bastı. Sonra bıyıklı adamlar siyahlara da "kötü işler" teklif etti. Sonra kiralar daha da arttı. Ve sonra biz, 2002 yılında gitmeye karar verdik...

Galatasaray'daki apartmanımız biz taşındıktan bir kaç sene sonra satıldı. Son beş altı yıldır terkedilmiş vaziyette, biraz daha

değerlenmesini bekleyen bir yatırımcının elinde, yıkılmayı bekliyor.

Akarsu Sokak

Bu sokakta hayat var!

Başlık bana ait değil, yakınlarda çıkmış bir gazete haberinden alıntı. Haber şöyle başlıyor: "TomTom Sokak ile İstanbul kültür-sanat hayatına taze kan geldi. Renkli ve birbirinden farklı mekânlarıyla birlikte TomTom Sokak, özellikle gençlerin yeni gözdesi olmaya aday.

Mika Group'un öncülüğünde hayata geçirilen Galatasaray TomTom Mahallesi'ndeki, Akarsu, Acara ve Tosbağa sokaklarını kapsayan TomTom Sokak Projesi dün gece büyük açılışını özel bir davet ile gerçekleştirdi. We*, Indigo, Indigo Pub, Şahika Meyhane, Küçük Meyhane, Alt, DO butik ve 2/1a'yı kapsayan açılış yoğun ilgi gördü."

Akarsu, Acara ve Tosbağa sokaklarında bir zamanlar pasaklı türkü bar, dumanlı kahvehane, imalathane, marangozhane ya da ev filan olan yerler şimdi bir büyük konseptin parçalarına dönüşmüş durumda. Artık travestiler, bıyıklı abiler, tinerciler, mülteciler ve meraklı öğrenciler değil, omuzu dövmeli genç kızlarla turistler fink atıyor bu sokaklarda.

On beş yıl önce başlayan dönüşüm, bu tipik karanlık Beyoğlu muhitini de kapsayıp, İstanbul'un eğlence endüstrisinin bir parçası kıldı. Şimdiki halini tabii ki o karanlık, yıkık dökük haline tercih ederim.

Ama, ben de tipik bir İstanbul insanı olarak, geçmişin gri anılarından hüzün çıkartmayı ve bundan tuhaf bir keyif duymayı iyi beceriyorum. Bir yandan bana hüzün veren bu değişim, kentin kültür endüstrisinin ne kadar enerjik olduğunu da gösterdiği için, eski mahallemin eski halini anlatmaya değer buluyorum.

Beyoğlu 90'ların başında gözde bir yer olmaya başlamıştı ve pek çoğumuz içmeye, müzik dinlemeye ya da ne bileyim filme gidip bir kafede pineklemeye hep Beyoğlu'na gider olmuştuk. Akarsu Sokağı'ndaki öğrenci evi kısa sürede geniş sosyal çevremiz için Beyoğlu'na uğramışken bir kapısı çalınacak önemli bir durak haline geliverdi. Zaten sokağımızın kendisi de o haliyle 90 model bir eğlence merkeziydi.

İstanbul'un sanıyorum ki ilk barlarından biri, Jasmin bizim sokaktaydı ve oraya ilk gittiğimde daha Beyoğlu'nda oturmuyordum. Barın

işletmecisi Kemal, fena bir adam değildi. Türkünün özgün müzikten kopup, yine tabii ki sol çevrelerde, kendine özgü meşhur isimler çıkartarak yeniden popüler olduğu bir dönemdi. O zaman Jasmin'de, şimdiki türkü barlar gibi gündüz gece iki seans müşteri akını da, masalara çoban kavurma servisi de yoktu, bira rakı içilen bir bardı. Dediğim gibi türkü bar akımının öncülerinden biriydi Jasmin ve dekorasyonu da sonradan bir klişeye dönüşecek bütün öğelere sahipti. Yani diğer barlardan farklı olarak küçük hasır iskemlelere, kilimlerle örtülü peykelere oturduğunuz, duvarlarda halıların, hasırların asılı olduğu bir Türkübar prototipinden söz ediyorum. İnce uzun mekân, sonunda sahnenin bulunduğu yerde kıvrılıp L halini alırdı. Bu dulda L'ye pek oturan olmazdı. Genelde herkes bağlamalı adamların ve türkücü kadının bulunduğu sahneyi karşıdan görecek şekilde mekânı doldururdu. Tabii ki atmosferin en önemli öğesi, artık bir tarih olan sigara dumanıydı ve bazen göz yaşartacak seviyeye çıktığını, sıkı bir içici olan ben bile hissederdim.

Kimi zaman türkü dinlemeye başka bir mekâna giderdik. Bugün 45'lik adıyla meşhur olan Yeni Çarşı Caddesi'ndeki mekâna bizi çeken şey, orada Ayşegül gibi ünlü isimlerin sahneye çıkıyor olmasıydı. Burası sonraları ucuz biranın satıldığı ve gençlerin sokaklara taştığı bir rock bara dönüştü. Ama kapısında hâlâ 45'lik yazıyordu ve Çağan Irmak mekânın içini romantik eski şarkıların çalındığı bir mekân olarak hayal edip Issız Adam adlı filmine böyle aktarınca iş değişti. Kapıya dayanan orta yaşlı adamlar ve kadınların talebine daha fazla dayanamayan bu ucuz biracı rock bar, hemen filmdeki imajına uygun bir yer oldu.

Oralarda yaşadığım 90'larda biz de sıkı birer türkü bar müdavimi değildik ama Jasmin, özellikle Alman arkadaşları götürmek için çok ideal bir yerdi. O dönem bir Türk-Alman gençlik değişim programı olan Bosporus Gessellchaft'ın parçasıydık ve sosyal çevremizin bir bölümünü de Almanlar oluşturuyordu. Kalabalık Türk-Alman ekiple bir gece hâlâyın ucunu sokağa taşıracak kadar dağıttığımız bile vakidir.

Bütün sokağı dönüştüren, hatta Jasmin'in yanındaki yıkık dökük yapıyı yenileyen proje nedense bu hazır mekânı devralamamış olmalı. Jasmin, daha sonra yerine açılan barın demir kapıları sımsıkı kapalı biçimde yıllardır öylece duruyor.

Akarsu Sokağı'nda yıllardır faaliyet gösteren yerlerden biri de, eskiden epeyce popüler olan Taş Plak'tı. Eski plaklar çalan, bir eski zaman meyhanesi havasındaki bu mekân, şimdi Şahika adıyla çalışıyor. Taş

Plak, bir ara yazın kapısının önüne masalar dizip, onların arasına koyduğu hoparlörden bangır bangır sanat müziği çalmaya heveslendi. Sigara yasağının olmadığı o eski zamanlarda Beyoğlu'nda sokağa masa atmak bu kadar popüler bir şey değildi. Belli ki Beyoğlu'nun bir ara sokağında, eski binaların gölgesinde rakı içmek insanlara cazip geliyordu. Müzik sesinden evin içinde birbirimizi duyamaz hale gelip, şikâyetle filan yol alamayınca çeşitli mücadele yöntemleri denedik. Bizim aklımıza gelen müzik setinin hoparlörlerini cama koyup, rock müzik yaparak karşı gürültü yaratmaktı... Bunun ne kadar nafile olduğunu üç adet hoparlörü resmen patlatıp heba ettikten sonra anladık.

Olimpiya'nın Kızları

Aslında bizim mahallenin en eski mekânı bir pavyondu. Hem de meşhurundan bir pavyon. Mısır Apartmanı'nın altında, hemen yanındaki Acara Sokağı'ndan girdiğinizde karşınıza çıkan Olimpiya, 90'lı yıllar boyunca çalışmaya devam etti. Tuhaf bir şekilde bu ürkütücü âlemin, bizimle hiçbir alakası yoktu. Ne kapısında bekleyenlerle, ne orada çalışan Rus kızlarla, sokaktaki diğer insanların bir ilgisi vardı... Öyle pıtrak gibi biten türkü barlardan filan farklı olarak, çok eski ve kadim bir gece hayatı dünyasına ait, kendi raconu, müdavimleri ve fedaileri olan bir yer, bir "pavyon"du Olimpiya. Paris'in ünlü konser salonunun adını taşıyan bir pavyon... Hemen karşısında, İstiklal Caddesi'ndeki bir başka pavyonun adının da Paris'in ünlü caddesinden mülhem "Şanzelize" (Evet 'Champs Elysees' değil aynen böyle Türkçesi yazılıydı tabelasında...) olduğunu düşünürsek durumun biraz matrak bir hal aldığını da kabul etmiş oluyoruz...

İstiklal Caddesi'nden Olimpia'nın olduğu Acara Sokağı'na girdiğinizde, hemen sağınızdaki vitrinde, pavyondaki revü şovunu tanıtan fotoğrafları görürdünüz. Revü kızları, pavyonun hemen karşısındaki Gülşa Hotel'de kalırdı. Şanslıysanız gecenin bir vakti, çok fantastik bir sahneyi izleme fırsatı yakalardınız. Hepsi Rusya'dan gelen o güzel revü kızlarının, tüylü, pullu dekolte kostümleri içinde otelden birer birer çıkıp, koşarak ya da sekerek ya da süzülerek bir kaç adımda o dar sokağı geçip pavyonun kapısında kayboldukları an, hayretle ve keyifle seyre dalınan bir sahneydi..

2000'lere kadar pek çok benzeri gibi ayakta kalan, bir ara "club" olmaya çalışan, bir ara tiyatro gösterilerini filan ağırlayan Olimpiya 2000'lerin sonunda kapandı. Tıpkı hemen yakınında, İstiklal Caddesi'ndeki Şanzelize gibi. Ama Gülşa Hotel hâlâ açık, kimler

kalıyor bilmem...

Acara Sokağı'nın Akarsu Sokağı'yla birleştiği köşedeki Ada Han adlı eski yapının altında bir kahve ve onun altında, bodrumda da boş bir mekân vardı. Kumar filan da oynandığı söylenen bu yüksek tavanlı, kocaman pencereli kahve, artık İndigo Pub adıyla 'Tom Tom Sokak' projesinin önemli bir parçası. Onun altında şimdilerde "Alt" adıyla hizmet veren cool rock barsa, o zamanlar sokağı inleten Yol bardı.

Bir ara nereden akıllarına düştüyse 20'li yaşların başındaki iki arkadaşım orayı bar yapmaya karar verdi. Bırak dekorasyona girişmek, daha içerideki eski püskü dekoru sökmeye giriştiklerinde işin imkânsızlığını fark edip vazgeçtiler. Derken, ceketini omzuna asan bir adamın başında durduğu bir grup işçi buraya daldı. Mekânı kısa sürede elden geçirip bir türkü bar yaptılar, adını da "Yol" koydular. İşletmeciler tabii ki solcuydu ve tabii ki para kazanmakta kararlıydı. Yol'da davul da çaldı, hâlâylar sokağa da taştı. Gece çok geç saatlere kadar açık kalan mekân, özellikle ikinci kapı yapanların gözdesiydi. Jasmin'den farklı olarak havalandırma filan gibi şeylerle uğraşmadıkları ve sigara dumanını kapıyı hep açık tutarak tahliye etmek gibi pratik bir yolu seçtikleri için hemen yanı başımızdaki bu mekânın bütün programını her notasına kadar dinleyebiliyorduk. Tabii biz, bedava eğlencenin tadını çıkartmasını bilmeyen tipler olduğumuzdan, tıpkı Taş Plak'ın sanat musikisine olduğu gibi Yol barın türkülerine de evi yaşanmaz hale getirdi diye gıcık olurduk. İlk şikâyet ziyaretlerimizde kibarca içeri buyur edilmiştik; bu nazik daveti kabul etmeyip işi uzatan bir arkadaşımız da payına düşen dayağı yiyip dönmüştü.

Sokağın sonundaki köşede, artık "2/1A" adında kendince şık bir kafe-bar olan dükkândaysa eskiden bir tereyağcı vardı. Evet basbayağı tereyağ üreten bir imalathaneden söz ediyorum. Aslında sokağın tek normal esnafı da "tereyağcı"ydı. 50'li yaşlarda bıyıklı, göbekli tipik bir Anadolu esnafı olan tereyağcı, külüstür station Renault'suna yüklediği tereyağları kentin bakkal ve marketlerine pazarlardı. Tereyağcı, aslında mahallenin o en eski Galatasaray'la alakalı son kişisiydi belki de. Dükkânını, 70'li yıllarda buralardan bıkıp gitmeye karar vermiş bir Rum'dan devralmış. Yirmi yıldan fazla süre o çalıştırmıştı. İstiklal Caddesi'ne elli metre mesafede tereyağ ürettiği değil de endüstriyel üretim karşısında o güne kadar direnebilmiş olduğu için bana ilginç gelirdi. Nitekim kendisi, tıpkı sokaktaki huysuz marangozlar gibi buharlaşıp yok oldu. Uzunca bir süre sonra, o pis kokulu, döküntü tereyağ imalathanesinin yerinde adı 'Le Culinary' olan, havalı bir kafe açıldığını gördüğümde, bir şeylerin değiştiğini anlamıştım. Sonra Le

Culinary de kapandı, şimdi yerinde Tom Tom projesinin bir parçası olarak ayaküstü birer kadeh içmeye müsait "2/1a" adlı yer var.

Kulüp Çağının Habercisi: Magma

Tereyağcı, nasıl nostaljik Beyoğlu'yla bir bağ kuruyorduysa, onun hemen karşısında açılacak olan kulüp de, bugünkü Beyoğlu'yla bağımızı öyle kurdu. Magma'nın açıldığı gün, bizim Galatasaray'ımızdaki esas değişimin de başladığı gün olacaktı.

Bizim apartmanın hemen önünde kocaman cüssesiyle yükselen Mısır Apartmanı'nın yıllardır kapalı duran bodrumu açılıp da oradan bir dolu hurda çıkartılmaya başlandığında, aslında tuhaf bir arkeolojik keşif heyecanı duymuştum. Tabii kazıyı, yani söküp atma işini yapanlar için oradan çıkanların fazla bir önemi yoktu. Eski kalorifer kazanları, ıvır zıvır atıldıktan sonra hummalı bir çalışma başladı ve o zaman bizim aklımıza; "Burası ne olacak" diye sormak geldi. Kulüp olacaktı.

Bir akşam eve döndüğümde ortalık yıkılıyordu. Sokakta doğal olmayan, bizim dünyamıza ait olmayan bir şeyler vardı. Bu şey, daha önce hiç duymadığım kadar yüksek ve aleni biçimde ortalığı kaplayan elektronik dans müziğiydi. Tamam, kulüplere gidip dans etmişliğim vardı, ama kapıdan çıkınca o arkamda kalırdı, oysa burada tuhaf olan tüm sokağın bir kulübe dönüşmüş olmasıydı. Bu gerçeküstü durumun yarattığı şaşkınlık atmosferini hiç unutmuyorum. Bütün apartman sakinleri pencerelerdeydi, hatta Altuğ Meydanlı alenen ayaklarını pencereden sarkıtmış kulübe gelenleri seyrediyordu. Tinerciler bile şaşkınlıkla kapısında bodyguard'ların beklediği bu mekâna bakıyorlardı.

1997'de Magma açıldığında hâlâ İstiklal Caddesi turları Galatasaray Lisesi'nin önünde son buluyordu. Magma'nın yeri de İstiklal Caddesi'ndeki bir ayakkabıcıya aitti ve yıllardır kundura deposu olarak kullanılıyordu. O zaman İstanbul'da doğru dürüst bir kulüp, performans mekezi olmadığı için Magma büyük ilgi görmüştü. Kulübü açanlar da bu eksikliğin farkında olan, kentin eğlence hayatında aktif rol üstlenmiş bir grup café, bar işletmecisi ve organizasyon şirketiydi. Ruhsat almanın dert olduğu zamanlardı ve bildiğim kadarıyla Magma "turizm belgesi" alarak sabaha kadar açık kalabilme şansını elde etmişti ki, bu kentin çılgınları için bulunmaz nimetti. Magma'nın işletmecileri hâla travesti ve transseksüellerin hiçbir kulübe alınmadığı bir zamanda kapılarını hiçbir ayrımcılık yapmadan herkese açmakla

haklı olarak övünürler. Elektronik dans müziğinin her çeşidi burada yer aldı. Gece hayatında hakikaten bir efsane oldu. Bir yandan uluslararası tiyatro gösterilerinin, performansların da mekânı oldu. Ama bunca iyi şeye rağmen yeterince uzun sürmedi Magma'nın hayatı. Çok ortaklı olmanın bir cilvesi olarak ekip dağıldı. Bir grup, yine bizim Galatasaray'ın sınırları içinde kalan, Muammer Karaca Tiyatrosu'nun oradaki eskinin meşhur Tribunal barını kulübe dönüştürdüler ve Switch, 2000'lerin başında benzer bir işlevi sürdürdü.

Magma'da müzik hakikaten sabaha kadar sürerdi. Bir yılbaşı gecesinin ertesi, işe giderken oradan çıkanlarla karşılaştığımı hatırlıyorum mesela... Tabii elektronik müziğin hızla yükseldiği bir dönemdi. Bir takim dj'ler ün kazanıyor, bir takım dj'ler yetişiyordu. Absolut-Red Bull kombinasyonunun ve geç saatlere kadar eğlenmenin devri başlamıştı. Benim içinse Magma'nın en güzel yanı, artık Akarsu Sokak maceram sona yaklaşırken Aylin Aslım'ın orada söylemeye başlaması oldu.

Daha sonra benim Radikal İki'deki müzik yazılarından tanıdığım, şimdilerde gişeye yönelik gençlik filmlerinin yönetmeni olarak tanınan Murat Şeker mekânın işletmesini devraldı. Adını da Milk koydular. Sonra yine kapandı, yine açıldı ve şimdiki adıyla, Indigo olarak çalışmaya başladı.

Bizim Garaj Tiyatro Oldu

Bugün tiyatro Garajistanbul'un sokağı olarak herkesin bildiği Kaymakam Reşat Bey Sokağı'nda -kentin tüm marangozları gibi- her zaman pahalı ve her zaman aksi iki marangoz vardı. Tabii, Galatasaray garajının arka çıkışı da bu sokaktaydı ki işte şimdi Garajistanbul diye tiyatro olan yer burası. 2000'lerin ortalarında bir gün Mehmet Ali Alabora, Övül ve Mustafa Avkıran'la köşedeki "Le Culinery" kafede buluştuk. Garajı devralmış, harıl harıl destek toplayarak bir tiyatro performans mekânına dönüştürmeye çalışıyorlardı. Hakikaten o zaman inşaat firmalarından, tiyatroya meraklı sosyeteye kadar herkesten küçük küçük yardımlar toplayıp, biraz da yurtdışı desteğiyle bir otomobil garajını şahane bir tiyatro mekânına dönüştürdüler. Tam o sıralarda Mısır Apartmanı'nda açılan DOT'la birlikte Garajistanbul'un kurulması, televizyon dizileri sayesinde tanınırlığını ve ekonomik gücünü artıran tiyatrocuların kendi alanlarında kalıcı ve büyük atılımlar gerçekleştirdikleri bir süreci başlattı. Garajistanbul gerçekten de uluslararası bir kültür

kurumu gibi çalıştı. Pek çok yabancı projeyi, ama en çok Türkiye'de epey gelişen ama kendini gösterecek yer bulamayan dans gösterilerini izlediğimiz bir yer oldu. Bir zamanlar araba park ettiğimiz yer, artık her sezon en çok oyun izlediğimiz avangart tiyatro mekânına dönüşmüş durumda.

Ara Cafe ve Ara Güler

Bizim sokağın Galatasaray Meydanı'ndan girişi olan Kartal Sokağı şimdi herkes Ara Cafe'nin "arası" olarak biliyor. Burası, tüm mahallenin çöplerini bıraktığı yerdi. Çöp kamyonu Yeniçarşı Caddesi'nden gelir, buradaki çöpleri toplar ve giderdi. Galatasaray Meydanı'ndaki bu kuytu çöplük-sokak tinercilerin de toplanma yeriydi. Her zaman sokağın girişinde en az bir kaç tane, kimi zaman ondan fazla tinerci çocuğu oturur, uyur, tiner koklar vaziyette görürdünüz. Şimdi Ara Cafe'nin bulunduğu dükkân bir avize imalatçısıydı. Onun üzerindeki apartman da Ara Güler'e aittir ve o zaman Ara Güler'in kız kardeşi bu binada yaşardı. En üst katı da ünlü fotoğrafçının stüdyosuydu, ki hâlâ öyledir.

O stüdyoya bir kaç kez gitmiştim. Küçük bir Beyoğlu apartmanıdır. Ortada bir masa, onun yanında ışıklı masa ve her yerde kutular içinde fotoğraflar, filmler. Kutuların üzerinde de fotoğrafların çekildiği yıllar, coğrafyalar yazılıdır. Burası Ara Güler'in eczacı olan babasıyla birlikte oturduğu aile apartmanıymış. Anılarında Çiçek Pasajı'nda Sait Faik'ler filan içerken parası bitince koşa koşa gidip evden para isteyip döndüğünü anlatır. Ben oraya ilk kez Orhan Pamuk'un yeni ünlenmeye başladığı zamanlarda Ara Güler'in bizim için yaptığı bir çekimden sonra gitmiştim. Bana verdiği Orhan Pamuk dialarını banyo ettirip Ara Güler'in stüdyosuna gittim. Onları ışıklı masaya yaydı, lupla hızlı hızlı bakarak inceledi ve beş tane seçti... Yüzden fazla kareyi elinin bir hareketiyle çöp kutusuna attı.

Ara Cafe'yi açma fikri nereden çıktı bilmem. Ama uzunca süre Ara Güler'i onun kapısının önünde ya da girişteki bir masada otururken görebiliyordunuz, sanırım şimdi o da popülariteden sıkıldı ve uğramıyor oraya. Cafeyi ilk açtıklarında oraya çöp bırakılması ve tinercilerin uğramaması için ne kadar uğraştıklarını anlatmaya gerek yok sanırım. Çoğu kez umutsuz olan bu tür bir mücadeleden nasıl da zaferle çıktıklarını görmek için Kartal Sokağı'nın artık Ara Cafe Sokağı'na dönüştüğünü görmek yeter.

Galatasaray Meydanı'ndaki heykel, Şadi Çalık'ın Cumhuriyet'in 50. Yılı

için yaptığı bir çalışma. Tabii çok önemli ve değerli bir heykel ama benim kişisel Galatasaray tarihimde tuhaf bir anlamı var. O heykele ne zaman baksam, hemen altında şortuyla oturan kendimi, kardeşimi ve Violette liderliğindeki Romanyalı komşularımızı hatırlıyorum.

17 Ağustos 1999 depreminin olduğu sabah, hepimiz üzerimize bir şeyler geçirip kendimizi kapının önüne atmıştık. Deprem sırasında balkona çıkıp devasa Mısır Apartmanı iki yana sallanırken gören kardeşim Oğuz'un şoku hepimizden büyüktü. Hemen o dar sokaktan çıkmamız gerektiğine karar verdik ve felaket filmlerindeki birbirine benzemez kader ortakları gibi Galatasaray Meydanı'na çıktık. Üç kız, Oğuz ve ben... Önce heykelin altına çöktüğümüzü hatırlıyorum. Sabah güneş daha yeni doğmuştu ama meydan bizim gibi şaşkın inanlarla doluydu. Tam bir felaket atmosferi... Atmosferin belki de en çarpıcı sahnesi o bornozlu adamı önce Oğuz gördü. Kim bilir Beyoğlu'nun neresindeki evinden belli ki büyük bir şokla kendini dışarı atmış adamın üzerinde sadece bornozu ve ayağında da terlikleri vardı. Sabit bakışları ileride, tramvay rayları üzerinde sersem adımlarla Tünel istikametinde yürüyerek, önümüzden geçip gitti. Bornozlu adamın şaşkınlığı ve çaresizliği biraz komik ama o sabahın hayal gücünün sınırlarını zorlayan ve elbette bir daha tekrar yaşamak istemediğimiz dehşeti simgeleyen bir görüntü olarak ikimizin anıları arasında yerini aldı.

Galatasaray Meydanı'nda o sabah herkes ne olup bittiğini, yakınlarının ne halde olduğunu merak ediyordu ama cep telefonları bile çalışmıyordu. Derken gazete bayisine yanaşan kamyonetin radyosundan okunan haberleri dinlemek üzere herkes başına üşüştü. Deprem epey büyük ve etkiliydi. Ben bu haberleri alınca, gazeteye gitmem gerektiğini anlamış, onları Galatasaray Lisesi'nin giriş kapısına uzanan rampanın üzerine uyuklar vaziyette bırakıp üstüme daha ciddi bir şeyler giymek üzere bir cesaretle apartmana dönmüştüm. Sonraki bir kaç gün boyunca ev ve yatağım hep sallanıyormuş gibi geldi bana.

Zamanla Urban'ize Olduk

Galatasaray Lisesi'nin hemen yanındaki daracık sokakta, tıpkı bizim Ara Cafe gibi bir başarı öyküsü olan Urban Cafe de 90'larda açıldı. 50'lerin ünlü Trianon Pastanesi'ymiş. Aslında bölgenin gerçekten "urbanize" olmasının, yani kentleşmeye başlamasının ilk işaretlerinden biriydi. Bugünkü cafe-bar'ların en azından benim gidip geldiğim ilk örneği olan Urban çok uzun yıllar sadece bilenlerin gittiği bir mekân olarak çalıştı. 2000'lerde Urban, özellikle genç sanatçıların

oyuncuların filan uğrak yerine dönüştü, her daim kalabalık bir mekân oldu. Bu başarısında sakin ama merkezi konumu kadar sahibi Ergun'un bizzat hazırladığı makul menüsünün de mutlaka önemli bir rolü oldu.

Galatasaray Lisesi'nin duvar boyunca uzanan telefon kulübelerinin sayısı artık cep telefonu çağında olduğumuz için epey azaldı. Ama benim de çok kullandığım bu kulübelerin esas müşterileri göçmenlerdi. Yerli ve yabancı göçmenler. Kulübelerin önünden geçerken, uzak Afrika dilleri, kırık İngilizce ve Doğu Anadolu şivesi birbirine karışırdı desem durumu hiç de romantize etmiş olmam.

Ben kulübelerin önünden aşağıya doğru, Cihangir'deki ya da Çukurcuma'daki arkadaşlarımdan birinin evine gitmek için yürürdüm. Çukurcuma'da, yani Galatasaray'ın bittiği yerde, eski bir apartmanda üniversite arkadaşlarımdan biri, Zeki Görenel otururdu. İki katlı bu eski yapının, Brukner Apartmanı'nın ilk katında tam kırk yıllık kiracı Zehra teyze, üstünde bizim Zeki yaşar Zeki'nin de iki odalı evinin arka odası kaderine terkedilmiş vaziyetteydi. Çok zaman geçirdiğimiz, bazen balık istifi uyuduğumuz bu evi özellikle mevzu etmemin nedeni, yıllar sonra bir müzeye dönüşmesidir; Masumiyet Müzesi'ne... Gençliğimizin soğuk gecelerini ağırlayan bu apartman, Orhan Pamuk'un Kemal ve Füsun'un aşkına tanıklık eden mekân hayalinin somutlaştığı yer oldu.

Zeki'nin oturduğu o asırlık bina, tam anlamıyla döküntü bir Beyoğlu binasıydı. Rutubetli merdivenlerden sonra doğrudan evin koridor-antre karışımı girişine varırdınız. Bu koridorun üzerinde küçücük bir tuvalet ve mutfak iki ucunda da birer oda vardı, o kadar. Biz mobilyası bir kütüphane bir koltuk ve geniş bir yataktan ibaret ön tarafta geçirirdik tüm zamanımızı. Kömür sobasıyla ısıtılmaya çalışılan bu yaşlı binanın arka odasında bir eğitim yılı kadar kalan Zeki'nin ev arkadaşı olan Orkun ise Brukner Apartmanı'nı bir türlü başa çıkamadığı farelerle hatırlıyor. Eh bu da o binaların kaderi tabii. Nitekim Orkun daha sonra kurtuluşu, hiç değilse elli yıl daha yeni olan bizim apartmana kapağı atmakta bulmuş ve Sahim Simon'un ev arkadaşı olmuştu. Zeki ise kendine ait bu küçük mekânda kitapları, arkadaşları ve tek komşusuyla kurduğu dünyayı severdi. Ailesinden ayrılıp geldiği İstanbul'da, ona büyük bir sevgi gösteren Zehra teyze, belli ki Zeki'yi burada büyütüp evlendirdiği çocuklarının yerine koyuyordu. Aralarındaki bu yakınlık, Zehra teyzenin ölümüyle bitti. Zeki o evden sadece bir kaç kitabını aldı, kapıyı çekip gitti ve bir daha Zehra teyzenin olmadığı o apartmana dönmedi.

Orhan Pamuk, Brukner Apartmanı'nı tahmin ediyorum 2000 yılında, o civarda çok sayıda binaya sahip bir müteahhitten almış. Bizim Zeki orada yaşarken apartman hâlâ, ona adını veren İstanbullu Alman aileye aitti. Bu küçük bina artık onlara yetmediğinden ya da zenginleştiklerinden Bruknerler, çok yıllar önce Cihangir'de başka bir yerde oturmaya başlamış.

Orhan Pamuk'a geçtikten sonra uzunca bir süre, Masumiyet Müzesi romanının yazılmasını bekleyen apartman, daha sonra mimar İhsan Bilgin tarafından bir müze binasına dönüştürüldü. Yani tüm Beyoğlu binaları gibi dışarıdan eskisine benzer, içeriden yepyeni bir yer oldu. Hiç değilse Çukurcuma'daki alt-orta sınıfın gündelik hayatına dair bir müzeye dönüşeceği için bu değişimi heyecanla karşılayabiliriz. Orhan Pamuk, müze binasıyla çok uğraştı, ama en çok içini nasıl yapacağıyla. Kitabını yazarken dünyanın bütün küçük merak müzelerini gezen, notlar alan Pamuk daha sonra kendi düş dünyasını nasıl gerçek hayata aktaracağı sorusunun yanıtını da çok uzun süre aradı. Bu nedenle müze, romanın çıktığı 2008 yılına yetişemedi. Hatta İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olduğu ve bu sayede dünyanın biraz daha ilgisini çektiği 2010 yılına da. Pamuk, bu yıllar içinde müzecilerden çok, bir düşünceyi gündelik nesnelerle anlatmanın ustası olan çağdaş sanatçılarla birlikte çalıştı. Pek çok küratör, sanatçıyla görüştü, birlikte çalışmalar yaptı. Ben bu hikâyeleri dinleyerek, onun zaman zaman umutsuzluğa kapıldığı çalışmasını uzaktan izledim. 2010 sonbaharında Manzaradan Parçalar adlı deneme kitabı çıktığında, Cihangir'deki ofisinde buluştuğumuzda Pamuk artık müzesinin ana fikrini çözmüş, hatta küçük bir deneme odası bile kurmuştu. Romanın her bölümü için hazırlanan küçük vitrinlerden oluşacak, hatta o vitrinlere atmosferi hissettirecek seslerin de eşlik edeceği bir müze kurmaya karar vermişti. Binaysa neredeyse tamamlanmış, objeleri ve onları taşıyacak vitrinleri bakıyordu. Ama Pamuk hâlâ tam emin değildi; "Müzeyi kurduktan sonra da eğer içine sinmezse, kapısını kilitler anahtarı cebime koyarım" diyordu. Bu kitabı hazırladığım sıralar, hâlâ durum netleşmiş değil. Masumiyet Müzesi'nin, yani Brukner Apartmanı'nın gerçek sakinlerine gelince... Zeki Görenel üniversitede hoca, artık Anadolu yakasında şık bir sitede oturuyor. Tıpkı kısa süreli ev arkadaşı Orkun Özbosnalıoğlu gibi...

Balık Pazarı ve Eğlencenin Dönüşümü

Balık Pazarı yani Sahne Sokak bir dönem bu bölgenin en nitelikli taze yiyecek bulunan çarşısıymış. Hâlâ da o bu özelliğini koruyor. Bir iki manav, balıkçı, şarküteri burada faaliyet gösteriyor. Bugünkü kimliğiniyse, Nevizade'den taşan ve Balık Pazarı'na doğru ilerleyen meyhanelerle, ayaküstü atıştırma cennetleri olan kokoreççiler oluşturuyor.

Balık Pazarı'na İstiklal Caddesi'nden, Çiçek Pasajı'nın hemen yanından girmek adettir, o yoğun kalabalığı ilk karşılayansa kokoreç kokusudur. Hemen sol koldaki kokoreççiler 90'ların başından beri oradalar. Kentin farklı yerlerinde de şubeleri olan iki meşhur kokoreççi, Şampiyon ve Mercan tıpkı Kadıköy Çarşı'da olduğu gibi burada da birbirinin dibinde rekabet eder. Bol kırmızıbiberli kokoreççiyle Şampiyon'un fanatikleri vardır. Mercan'ın özelliğiyse kokoreçle birlikte bira içme imkânı sunması. Aslında ben çoğunlukla ayaküstü bir çeyrek atıştırıp geçmeyi tercih ederim, ama Mercan'ın içerideki geniş salonu kokoreç ve midyeye birayla ya da biraya onlarla eşlik etmek için idealdir.

İkisinin ortasında 90'ların başında açılan Golden Kokoreç ise aslında yol kenarına konmuş küçük bir tezgâhtan ibaretti. Ama diğerlerinden farklı olarak hem daha güler yüzlü oldukları, hem bol baharatlı ve çok kavrulmuş bir kokoreç yaptıkları için bizim gözdemiz orası oldu. Zamanla Golden önce arkadaki dükkânı alıp bir iki masa attı, sonra da üst katlara doğru genişledi, şimdi koca bir kokoreç salonu olarak hizmet veriyor. Tabii ki en iyisi, bol içkili ve az yemekli bir gecenin finalinde, danstan, bardan çıktıktan sonra uğramaktır. Ben kendi adıma bir çeyrek kokoreç, bir çöp (ekmeksiz) midye tava ve bir iki tane de dolma atıştırmadan oradan ayrılmazdım. Ama tıpkı, biraz ilerideki Cumhuriyet İşkembecisi'nde artık bir de "yarım baş" yiyemediğim gibi, bu kokoreç kombinasyonu da biraz "ağır" basmaya başladı.

Her ne kadar adı Balık Pazan olsa da ben balıkçı tezgâhlannın öyle aman aman olduğunu hiç hatırlamıyorum. Nevizade girişinden sonra sokağın sonunda beş altı dükkân vardı, hâlâ da duruyorlar. Sokağın köşesinde, Cumhuriyet Meyhanesinin altındaki sakatatçının kanlı koyun kellelerini kapısının önüne yığdığı dehşet verici görüntüyü bugün de görmek mümkün. Bir de Balık Pazanriın içinde iki üç tane,

farklı kümes hayvanı, ördek bıldırcın filan satan dükkân vardı. Bunlardan sadece biri kaldı. Manavlarıysa, kentin en iyi meyvesini, yeşilliğini en yüksek fiyattan satmalarıyla meşhurdu, hâlâ da öyle. Beyoğlu'nun o yoksul insanları olmayacağına göre bu pahalı dükkânların müşterisini oldum olası hep merak ederim. Belli ki, Beyoğlu'nun 60'lara kadar gelen keyif ehli azınlık kültüründen yadigâr bu çarşı. Nitekim domuz ürünleri de bulabileceğiniz İstanbul'un ünlü şarküterilerinden Şütte ve reçelleriyle meşhur Üç Yıldız gibi ekabir dükkânlar yıllardır bu çarşıda varlıklarını koruyor.

Cumhuriyet Meyhanesi, Beyoğlu'ndaki ilk rakılı mekânımdır. Öğrenciliğin ilk yıllarında sık sık burada toplanıp içerdik. Edebiyatçıların da buraya uğraması, tabelasının Cumhuriyet gazetesinin logosu gibi olması, duvarlarındaki fotoğraflar filan da bir çekim unsuruydu tabii ki. Ama en önemlisi fiyatlarının makul olmasıydı. Orası tüm diğer mekânlar gibi büyüyüp serpildi. İki katlı mekânın giriş katı genişledi. Cumhuriyet'in sahipleri, işleri büyütüp bulundukları "bloğa" hâkim oldular neredeyse. Balık Pazarı'nda sanki 50'lerden beri oradaymış gibi kendinden emin biçimde çalışan Cumhuriyet İşkembecisi de, daha sonra memlekette "şaraphane" salgınını başlatacaktı. Pano ve Viktor Levi de bu süreçte hayata geçti.

Balık Pazarı'ndan çıktık, Cumhuriyet'in oradan köşeyi döndük İngiliz Konsolosluğu'na doğru yürüyoruz. Bu kısa sokaktaki bütün yeme içme dükkânlarının yirmi yılda epey serpildiğini söylemeliyim, bir tek Artemiz Gıda hariç. İçinde mavi önlüklü tezgâhtarların ve kasiyerin durduğu bir tür eski zaman süpermarketi olan Artemiz Gıda'yı ben fark ettiğimde dükkâna giren çıkan pek kalmamıştı. Sonra da zamanla kapandı ve yerini sattı. Onun hemen yanındaki Nizam Pide Salonu, Beyoğlu'nda başka şubeleri de olan bir yerdir ve ne ben, ne ev arkadaşım Mehmet ne de bizim ekipten herhangi birinin bu Nizam'ın pidesini sevdiğini söyleyemem. Bizim gözdemiz Nizam'ın hemen karşısındaki Karadeniz Pide Salonu olmuştur.

Karadeniz, iki katlı eski bir Beyoğlu binasının ilk katında küçük bir dükkândı. Arkada fırını, önde bir kaç masası olan vitrininde kızarmış tavukların döndüğü tipik bir pideci. Bir iki sulu yemek de bulunduran bu dükkân, Galatasaray'da yaşadığımız yıllar boyunca bizim yemek salonumuz, bir numaralı aşevimiz olmuştu. Tabii ki Karadenizliydiler. Galiba karşıdaki Nizam'ın sahipleriyle akraba, hepsi de Rizeli. Dükkânın sahipleri ve çalışanlarıyla geçen yıllar içinde o kadar yakınlaşmıştık ki, oradan taşındıktan sonra bile Mehmet, Beyoğlu'na gittiğinde arabasını Karadeniz pidenin önüne park etmeye, ben arada sırada; "Ya ayıp oluyor adamlara" diye karnım aç olmasa bile uğrayıp

bir pide yemeğe devam etmiştik. Emektar garsonlardan Ahmet ayrıldı ama Turhan hâlâ, birlikte yaşlanan insanların ortak geçmişe duyduklan sempatiden kaynaklanan bir sevgi ve yakınlık gösterir bize.

Bizim Karadeniz pidenin özellikle açık, kaşarlı sucuklusu bir klasiktir. Tabii yarım tavuğun ve fırın sütlaçların da hatırını teslim etmek gerek. Bazen oraya gitmeye üşenirsek sağ olsunlar eve de servis yaparlardı ve tabii ki sabaha kadar açıktırlar. Karadeniz pide de zamanla bulundukları binanın metruk üst katlarını elden geçirdi ve yukarıda şık, klimalı bir salon, sonra bir teras açıp, daha sonra hemen yanındaki büfenin yerini de bünyelerine katarak, işleri büyüttü. Pideleri hâlâ şahane.

Şaraphane Fenomeni Nasıl Başladı?

Nizam'ın hemen yanındaki, Merih Lokantası da ayn bir âlemdir. Sulu yemek de yapan lokantanın bir bu sokakta bir de Ömer Hayyam Yokuşu'nda iki girişi vardır. Merih tipik Tarlabaşı meyhanelerinden biraz hallice bir yerdi. Gündüz istersen karnını doyuracak bir şeyler yer, eğer alkoliksen gündüzden başlayarak, değilsen akşama doğru demlenmeye başlarsın. Beyoğlu'nun eski meyhanelerinden biri olduğu için kendince bir müdavim ekibi vardır ki içlerinde en meşhuru Erman Toroğlu'dur.

Her şeyin alabildiğine basit ve ucuz olduğu tipik Tarlabaşı meyhanelerinin en şahane örneği elli metre geride, Tarlabaşı'na çıkmadan hemen önce sağda yıllardır hizmet veren Gel de İçme meyhanesidir. Bu şakacı ve içli meyhane isminin aslında Anadolu'nun her yerinde karşınıza çıkabilecek popüler bir isim olduğunu söylemeliyim. Bizim Gel de İçme'nin adına tav olup bir gün tek başıma içeri dalmış ve boş bir masaya oturmuştum. Ama içerideki atmosfer benim tahminlerimi de aşan bir yoğunluktaydı. Feleğin her tür sillesini yemiş adamlar ve kadınlar ağır ağır demlenmeye bir an ara verip içeri dalan bu gözlüklü temiz yüzlü delikanlıya bakmaya başladılar (ya da bana öyle geldi!). "Selamünaleyküm ağalar" diye racon kesecek bir tip olmadığımdan, hemen pılıyı pırtıyı toplayıp kendimi dışarı atmıştım. Hâlâ pişmanım... Gel de İçme bugün de aynı atmosferde yaşamını sürdürüyor.

Cumhuriyet meyhanesinden çıkıp, Karadeniz pidenin önünden geçip köşeye vardığımızda karşımıza ünlü Pano şaraphanesi çıkıyor. Pano, gerçekten de en eski Beyoğlu'nun en eski meyhanelerinden birisi. Ben Galatasaray'da yaşamaya başladığımda Ara Güler fotoğraflarından

fırlamış atmosferiyle hemen dikkatimi çeken bir mekân olmuştu. Tabii onun da kapısından içeri daldım.

Uzun tezgâhın arkasında devasa fıçılar dururdu. Bu fıçılar ben oraya girdiğimde artık ağzına kadar şarap doldurulmuyordu tabii, ama Pano'nun esas içkisi, bardak hesabı sattıkları açık şaraptı. Bira, rakı filan da satılırdı ama eski tabirle bir tür "köpek öldüren" diye anabileceğimiz kendi şarabı, buradaki alkolikler, ucuzundan sarhoş olmak isteyenler, Beyoğlu'nun yoksul ve düşkün insanları için en şahane içkiydi. Tezgâhın altındaki camlı dolapta mezeler, üzerinde de çerez kavanozu dururdu. Mezelerin en popüler olanı, şimdi sıkı durun, haşlanmış patates ve yumurtaydı. İkiye bölünmüş haşlanmış patatesle bardak hesabı şarap içerek kafayı bulmaya çalışanlar, camın önündeki yüksek mermer masalara yaslanıp ya da ortadaki tahta masalara oturup demlenirdi.

Tezgâhın üzerindeyse ilk gördüğümde hayretler içinde kalmamı sağlayan, ama Pano'nun içindeki hayatı daha iyi anlamamızı sağlayan bir yazı asılıydı; 'Dışarıdan meze getirmek yasaktır!'

Hakikaten Pano, son kırk yıldır aynı Pano'ydu. Rivayete göre 1898'de Panayot Papadopulos tarafından kurulmuş. Samatyalı aile, binayı yaptırıp açtıkları mekânı uzun süre işletmiş. Sanıyorum 90'lara gelindiğinde artık bir Rum meyhaneci filan kalmamıştı, ama şişe bira dışında fazla bir değişiklik yoktu. Nitekim 60'ların sonunda Galatasaray Lisesi'nde belletmenlik yapan babamla da aynı mekânda aynı şekilde ama otuz yıllık farkla kafa çektiğimi çok sonra öğrenecektim. Birlikte yaptığımız tek Beyoğlu turu sırasında, önünden geçerken ortalığı "keskin bir şarap kokusu"nun kapladığı, kamyonla getirilen şarabın fıçılara doldurulduğu, bir haşlanmış patatesle bir bardak şarabı bilmem kaç kuruşa içtikleri Pano'yu anlatacaktı büyük bir keyifle...

Beyoğlu'nun eğlence baronlarının Pano'yu keşfetmeleri uzun sürmedi. 90'ların sonunda Pano el değiştirdi, yenilenmek üzere kapandı ve 1997'de açıldığında şık bir "Şarap Evi" olmuştu. Hem eski Beyoğlu meyhanelerine dair romantik bir hikâyesi olması hem de şarap ve her tür gustoya artan merak sayesinde bu meyhane bir anda moda haline geldi. Bir zamanlar iki markayla bol köpek öldürenden ibaret olan Türkiye'nin şarap kültürü de yaşam kültürüyle birlikte değişiyordu. Özellikle gençlerin tercih ettiği bir mekân oldu Pano. Artık, beyaz yakalı olmaya hazır üniversite öğrencilerinin, yeni maaşa bağlanan paralı genç profesyonellerin uğrak yeriydi. Sanırım o eski düşkünler de, Beyoğlu'nda hayatı keskin bir şekilde ikiye ayıran Tarlabaşı

Bulvarı'nın öte tarafına, metruk binaların alt katlarındaki zemini talaş kaplı birahanelere ve meyhanelere çekildiler, hâlâ da orada içiyorlar.

Pano'nun ticari başarısı, daha sonra pek çok başka "tarihi" şaraphanenin açılmasını sağladı. Hepsinin de güzel bir hikâyesi vardır. Mesela Pano'nun hemen yanına 2000'de açılan Viktor Levi gibi. Hakikaten kapısından girdiğinizde 19. yüzyılda yapıldığına emin olabileceğiniz, geniş, yüksek, duvarları fresklerle süslü her yeri fıçılar donatılmış bir mekândır Viktor Levi. Yine rivayete göre, Gelibolulu sardalya tüccarı Viktor Levi, Bozcaada'dan şarap da getirip satmaya başlar. Sonra toptancılığı bırakıp 1914'te şaraphane açar. Bu meyhane 1967 yılına kadar işler, sonra da Levi öldüğü için kahvehane olur. Neyse ki 2000 yılında ele alınır ve hiçbir masraftan kaçınılmadan eski haline getirilir... Bölgenin eskileri, hele Galatasaray Lisesi'nden olanlar bu hikâyeye hiç ikna olmadı. Çünkü on sene önce burası ünlü Paris Bilardo Salonu'ydu. Galatasaray Lisesi'ndeki haylazların yıllarca ana üssü olmuş, yanı sıra yazar-çizer tayfasının da vakit öldürme, çay içme mekânı olarak hizmet vermiş bir büyük kahvehane. Bu kahvehane bir gün buhar oldu, duman dağılınca da yerinde Viktor Levi açıldı. Dükkân bir kaç senedir kapalı. Viktor Levi, şimdi Kadıköy'de tarihi bir konakta, duvarıında kocaman "Since 1914" yazısıyla hizmet veriyor...

Benzer bir komikliği de anlatmadan geçemeyeceğim. Sanırım failleri yine aynı müteşebbis kesim, Beyoğlu'nun eğlence baronları. Cumhuriyet Meyhanesi'nin hemen yanındaki, girişi yüksek Yunan sütunlarıyla süslü eski bina aslında on sene önce yoktu. Orada, Galatasaray'ın kişiliksiz, yıkık dökük, depo filan diye kullanılan binalarından biri duruyordu. Bir gün baktık süslü bir yapıya dönüşmüş. Öyle ki 19. yüzyıldan kaldığına yemin etsen başın ağrımaz. Meğer Viktor Levi'nin ardından mahalleye üçüncü şaraphaneyi açmaya niyetlenmişler. Ama nedendir bilinmez, Viktor Levi'nin işleri de Pano kadar iyi gitmediğinden belki, bu üçüncü dükkân hiç açılmadı. Uzun süre öylece duran bina, sonunda kulüp oldu. İyi konser programı yaparak adını duyuran, son yıllarda, İstanbul gece hayatının önemli mekânlarından biri olan Ghetto'dan söz ediyorum.

Bugün tek sıra halinde yürüyerek ilerleyebildiğimiz Nevizade ise tabii ki bu kadar kalabalık değildi. Ama 90'larda Beyoğlu'nda meyhaneye gideceksen ilk seçenek Nevizade Sokağı'ydı. Bir dönem bu sokakla oturan Tuncel Kurtiz'den dinlediğime göre, eskiden Nevizade'de sadece Lefter'in Meyhanesi varmış. İçinde kocaman bir laterna olan hakiki Rum meyhanesi... Bir meyhane kompleksi halini alması ise 70'lerde, şimdi Aslıhan olan Krepen Pasajı'nın yıkılmasından sonra gerçekleşmiş. Krepen'in ünlü mekanlan Nevizade'ye taşınmış, sonra

diğerleri açılmış. 90'larda en meşhur, hâlâ kanlı canlı bir Rum meyhaneci görmemizi sağlayan, Yorgo'nun işlettiği İmroz'du. Bugün artık tıkış tıkış haliyle benim pek cazip bulmadığım İmroz'dan başka Boncuk, Sanat, Meyle gibi popüler başka meyhaneler de var. Sonraki yıllarda diğer meyhanelerden birinden aynlan bir kaç garsonun ortaklaşa açtıklan Saki, bizim favorimiz oldu.

Tıpkı Çiçek Pasajı gibi pek meşhur olduğu için, meyhaneye gitmeye karar veren acemilerin ilk uğradıklan yerlerden biridir Nevizade. Ve bu nedenle ekabirlerden çok genç gruplann, yerli yabancı meyhane turistlerinin çoğunluğu oluşturduğu bir kalabalığı ağırlar. Ve bu nedenle kapılannda garsonlann çığırtkanlık yaptığı bir yerdir. Sanınm bu genç kalabalığın da katkısıyla, Nevizade Sokağı'nda küçük birahanelerin sayısı da hayli fazladır. İlk başlarda burada sadece "Mini Meyhane" adlı sokağın kenanna sıralanmış taburelere oturup bira tüketilen bir yer vardı. Zamanla benzerleri sokağın gerçek meyhanelerden arta kalan boşluklarını doldurdu, sokaktan taşıp Balık Pazan'nm aksi istikametindeki boş sokaklara doğru yayıldı. O yıllardan kalma, hâlâ aynı gizemi koruyan Gizli Bahçe'yi de sokağın gözde barlarından biri olarak anmak gerek. Kapısında tabelası olmayan, eski bir apartmanın eski püskü kolluklar ve masalarla donatıldığı bir kaç katlı bu bar hâlâ gitmeye değer bir yer.

Biracılar, meyhanelerin masaları filan derken Nevizade'de artık yürüyecek yer yok. İnsanların ortasından tek sıra halinde aktığı bu sokağın tıpkı Beyoğlu'nun diğer sokakları gibi bu kadar kalabalık olmasınıysa sigara yasağına borçluyuz. Esasen günah olan içkisini, mümkün olduğunca göstermeden içmeyi tercih eden biz Türkiyelilerin meyhanelerin kalın perdelerini açıp sokaklara taşması tam olarak sigara yasağından sonra gerçekleşti. Yoksa eskiden buralar dutluk değildi tabii, ama epey tenhaydı.

Tarihi Bir Tur

Kentsel ve de Rantsal Dönüşüm

Galatasaray, İstiklal Caddesi'nin neredeyse orta noktasıdır. Tarlabaşı'ndan gelen Meşrutiyet Caddesi, İngiliz Konsolosluğu'nun önünden kıvrılıp İstiklal Caddesi'ne bağlanır. Onun karşısındaysa Tophane'den gelen Boğazkesen Caddesi, şimdi Can Yayınları'nın olduğu bir yerde Yeniçarşı Caddesi'ne dönüşür ve İstiklal Caddesi'nde sona erer. Bu iki caddenin birleştiği yer Galatasaray Meydanı olarak bilinir.

Galatasaray dediğimiz yer semt denilemeyecek kadar dar bir alandan ibarettir aslında. Ama mahalle denilemeyecek kadar da dışarıya açık, kamusal bir yerdir. Oturanlardan çok esnafı, sürekli sakinlerinden çok gelip geçeni, belki biraz müdavimleri vardır. Sınırlarını çizmeye uğraşırsak, Galatasaray Meydanı'ndan itibaren Tophane'ye doğru Çukurcuma'da, aksi istikamette yani Tarlabaşı'na doğru Ömer Hayyam'da biter. İstiklal Caddesi ekseninde Taksim'e doğru Parmakkapı'dan Tünel istikametindeyse Asmalımescit'ten sonra Galatasaray'dan söz edemeyiz. Ama bu küçük alan, kentin en işlek bölgelerinden de birisidir. İçinde, tarihi olsun ya da olmasın neredeyse hepsi döküntü binlerce apartmanla, her biri ansiklopedilerde kendilerine güzel birer yer edinmiş önemli mimari yapılar var

Aslında Beyoğlu'nun yani Pera'nın denizden yukarıya doğru gelişen bir bölge olduğunu hatırlamak gerek. Galata'dan yukarıya doğru gelişen, elçilik binaları, konutlar, eğlence yerleriyle oluşup bugün İstiklal Caddesi dediğimiz eskinin Grand Rue de Pera yani Büyük Pera Caddesi'nin Taksim'de sona erdiği bir bölge. Galatasaray da bu bölgenin tam orta noktası, yani bir nevi kalbi. Cumhuriyet'ten sonra Beyoğlu'nun coğrafi algısı da değişmiş. Büyük Taksim Kışlası'nın yıkılması ve buranın modern İstanbul'un merkezi, büyük meydanı olarak tasarlanması. Sonra eskiden bira bahçeleriyle filan uzayıp giden Pangaltı'nın, Talimhane'nin, şimdi bir şaka gibi söylenen "eskiden dutluk" olan Mecidiyeköy'ün de yerleşime açılıp dolmasıyla Taksim hakikaten "yolun sonu" olmaktan çıkıp "merkezi olmuş". Haliyle biz de artık Beyoğlu'nu Taksim'den başlayıp Tünel'e kadar uzanan bir bölge olarak algılıyoruz. Hayatın merkezi Taksim olunca, Beyoğlu'nun canlılığı da 80'lerde ve 90'larda ancak Galatasaray'a kadar uzanıyordu. Yani o yıllarda, hayat sadece Beyoğlu'nun yarısını doldurabiliyordu. Herkes bilir, Istiklal Caddesi'nin kalabalığı Galatasaray'ı geçince

bıçakla kesilmiş gibi sona erer, cadde birden tenhalaşırdı. Bir kere Galatasaray'dan sonra, sinema yoktu. Seks filmleri gösteren Elhamra'yı saymazsak... Sonra şık mağazalar, kafeler filan da yerlerini, geçmiş zamanlardan kalma tuhafiyecilere, ucuz giyim mağazalarına kahvelere filan bırakırdı. Adam akıllı bir çöküntü alanıydı bu bölge. 2000'lerde önce Asmalımescit ve Tünel'in canlanması, sonra eğlence endüstrisinin ve mağazaların tabii ki İstiklal Caddesi'nin ilk yarısına sığamaz olması filan derken, kalabalık bütün bir Beyoğlu'na yayıldı.

Cumartesi Anneleri'nin meydanı

Taksim nasıl 1 Mayıs'larla meşhur, kitlesel gösterilerin meydanıysa, Galatasaray da bir o kadar küçük ama etkili protestoların meydanıdır. Taksim'den farklı olarak Galatasaray daha çok sol grupların kendini gösterdiği bir yer. Bu anlamda öncü olanlarsa, Cumartesi Anneleri. 1995 yılının Mayıs ayında, gözaltında kaybolan evlatlarının hesabını soran bir grup anne, ellerinde pankartlarla dikildikleri meydandan tüm dünyaya seslerini duyurdular. Arjantinli anneler gibi, Türkiyeli anneler de baskıcı yönetimlerin kaybettiği çocuklarına bir daha kavuşamadı belki ama, bu sert gerçeğin kamuoyuna mal olmasını sağladılar. Tabii ki bunu yıllarca, tam on beş yıl, bıkmadan usanmadan her Cumartesi o meydanda yerlerini alarak başardılar. Sadece Cumartesi Anneleri değil, F Tipi Cezaevleri'ndeki baskıları protesto eden sol partiler, sansür girişimlerine karşı çıkan gazeteciler... herkesin protestosunu dile getirdiği, sloganını atıp pankartını açıp basın açıklamasını okuduğu bir yer Galatasaray Meydanı. Çevrelerinde toplanan tedirgin ama meraklı kalabalık ve biraz ileride lisenin önüne park etmiş çevik kuvvet otobüsü ve yanında bekleyen 'robocop'lar, Galatasaray Meydanı'nın tipik görüntülerindendi.

İşin ilginci, bu gösterilerin hemen hepsi son derece barışçıl biçimde biter. Sahibi olduğu fotoğraf galerisi bu meydana bakan arkadaşım Hasan Şenyüksel'in deyimiyle burası İstanbul'un bir nevi 'free corner'ıdır. Londra'daki Hyde Park'ın Free Corner'ı gibi burada da handiyse aklına geleni söylemek serbesttir. Aynı gösteriyi Taksim Meydanı'nda yapmak isterseniz gazı ve jopu yersiniz, ama Galatasaray'da işin çapını büyütmediğiniz sürece kimse size dokunmaz. Kentin yöneticileri, temel insan haklarından biri olan ifade özgürlüğünün hiç değilse küçük oranlarda gerçekleştirilmesi için Galatasaray'ın uygun bir yer olduğunu düşünmüş olmalı. Ya da Cumartesi Anneleri'nin açtığı yolda, kimsenin engelelleyemediği bir serbest alana dönüştü Galatasaray; iyi de oldu.

O Eski Binaların Sadece Yüzü Kaldı

Beyoğlu'nun kalabalalığı Galatasaray'dan taşıp Tünel'e sirayet etmeye başladığı yıllarda buranın görkemli geçmişinden kalan anıtsal tarihi yapıların arasında sıkışmış, döküntü apartmanlarda oturanlar da değişmeye başladı. Benim yaşadığım zamanlarda daha hayatın kıyısındaki insanları ağırlardı Galatasaray. Ama tabii ki ansiklopedilere, tarih kitaplarına bu insanlar girmedi. Malum, zengin paşaların ve bankerlerin, ünlü mimarlara yaptırdığı görkemli binalar vardır sadece ansiklopedilerde. Bu bölümde biraz ansiklopedik takılacak ve Murat Belge-vari, hızlı bir turla mahallemizin gurur verici tarihi mirasına bakacağız.

Bu tarihi miras da Beyoğlu'nun kalabalıklaşmasından ve rantın dalgalanmalarından etkilenmiş vaziyette. 70'lerden itibaren tarihi yapılar ya yok olmuş ya da günün ihtiyaçlarına cevap verecek dükkânlara dönüştürülüp eski hallerinden epey uzaklaşmışlar. Çok uzun yıllardır alelade bir pasaj olarak hizmet veren Tokatlıyan Oteli gibi mesela. Ya da 80'lerin sonunda Beyoğlu yeniden çekim merkezi olmanın ipuçlarını verdiğinde tamamen yıkılıp yine sıradan bir pasaja dönüşen Halep İş Hanı gibi. 90'lar boyunca devasa ve neredeyse terkedilmiş pek çok yapı vardı İstiklal Caddesi üzerinde. Bunlar da zamanla yeni işlevler edinmeye başladı. Bugün Turkcell'in yerinde mesela eski bir han vardı, şimdi bir nevi plaza. Tabii pasaj da küçük dükkânların, bağımsız esnafın varlık gösterdiği bir eski zaman ticaret mimarisi artık. O nedenle uzunca bir süredir binalar pasaj olmak için yıkılmıyor. Eski Saray Sineması'nın olduğu blok gibi ya da her on yılda bir hatırlanıp yıkılsın mı kalsın mı tartışması yapılan Emek Sineması için planlandığı gibi "alışveriş merkezi" yapılmak üzere yıkılıyorlar. 2010 yılı itibariyle Beyoğlu binaları için iki yeni işlev daha var. Artık kent merkezinde yaşamak isteyen yeni zenginler için rezidanslar ve koleksiyonlarını sergilemek isteyenler için müze ve kültür merkezi binaları. Tabii bu ikincisinin en azından kamusal bir yanı olduğu, yani her canı isteyenin girip çıkabileceği toplumsal bir işlevi olduğu için tercih edilir bir yanı var. Garanti Bankası'nın Platform Güncel Sanat Merkezi, Borusan'ın Müzik Evi, Akbank'ın caddenin hemen başındaki Sanat Merkezi, Koç'un bir büyük galeriye dönüştürdüğü Arter gibi. Rezidans meselesindeyse göze mekânlar Tarlabaşı ve Meşrutiyet Caddesi oldu.

Biz yine dönelim Galatasaray'a ve kendi tarihi binalarımızı gezelim. Bu binaların her birinin değişimi, macerası ya da yalnızlığı da Beyoğlu'ndaki artan rantın, kentsel dönüşümün ve değişen yaşam biçimiyle gelen yeni işlevlerin bir hikâyesi gibidir.

Herşeyin Başı: Mekteb-i Sultani

İstanbul Ansiklopedisi, Galatasaray'daki zengin tarihi yapı, çarşı ve pasajları şöyle sıralıyor: İngiliz Konsolosluğu, Çiçek Pasajı, Galatasaray Postanesi, Galatasaray Hamamı, Balıkpazarı, Fransız Sarayı, Avrupa Pasajı, Halep Pasajı, Saint Antuan Kilisesi, Aya Trias Rum Kilisesi, Santa Maria Kilisesi, Fransızlara ait St Louis Katolik Kilisesi, Hollanda Şapeli, Sancta Terra Katolik Kilisesi (İspanyolların), Surp Yerartutyun Gregoryen Ermeni Kilisesi (Üç Horan), Yerertutyun Katolik Ermeni Kilisesi, Odakule, Rejans, Elhamra Sineması, Atlas Sineması, Ses Tiyatrosu, Muammer Karaca Tiyatrosu, Küçük Sahne, Tokatlıyan İşhanı.

Fena bir liste değil, ama ben bu listeye Nevizade, Aslıhan (Krepen), Danişmend Geçiti, Yapı Kredi, Mısır Apartmanı, Garajistanbul, Ara Cafe, Urban ve Karadeniz Pide'yi de eklemeden geçemem.

Galatasaray turuna tabii ki meydandan başlamak gerekir. Bu meydana bölgeye adını veren Galatasaray Lisesi'nin görkemli demir kapılan damgasını vurur. Yazılanlara göre her şey Fatih Sultan Mehmet'in oğlu, Padişah 2. Beyazıt'ın 1481'de dağ başı olan bu bölgede bir mektep kurdurmasıyla başlamış. Galata Sarayı diye anılan binadaki mektebin amacı, Saray'a bilgili devlet adamları yetiştirmek. Tabii bizde her şey için olduğu gibi bu okulun da bir efsanesi var ve efsanenin yazarı tabii ki Evliya Çelebi. Onun anlattığına göre bir kış günü buralarda avlanmakta olan 2. Beyazıd, çok bakımlı bir bahçe ve bunun içinde yıkık dökük bir kulübede yaşayan Gül Baba'yı tanır. Bu mübarek adamı çok sever ve onun dileği üzerine bölgeye bir mekteple bir darüşşifa yaptırmaya karar verir.

Neticede bu mektep, Enderun'a acemi oğlan yetiştirmekle yükümlü olur. Devşirme oğlanların içinden Padişah'ın huzurunda eli yüzü düzgün, akıllı başlı olanlar seçilir ve Osmanlı bürokratı olmaları için burada eğitime alınır. Tabii ki bu Osmanlı'nın eğitim atılımlarının en önemlilerinden biridir. Nitekim bu kurum, sonraki yüz yıllar boyunca yenileşme, modernleşme, uluslaşma atılımlarının merkez üslerinden biri olur.

Galata Sarayı Ocağı denilen bu mektep üç kere çeşitli sebeplerle kapatılıp yeniden yeni işlevlerle açılarak 19. yüzyılın ortalarına kadar gelmiş. Devşirme sistemi bitip, 1834'te Enderun da kapatılınca binaları Mekteb-i Tıbbiye'ye verilmiş, aynı zamanda da kışla olarak

kullanılmış. 19. Yüzyılın ikinci yarısında burası da Osmanlı'nın modernleşmesinden nasibini almış, hatta bu modernleşmenin en önemli kurumlarından birine dönüştürülmüş ve 1868'de Galatasaray Lisesi, Mekteb-i Sultani adıyla açılmış. O zamandan bu yana memlekete seçkin yöneticiler yetiştirmeyi sürdürüyor...

Lisenin hemen karşısında da müzesi var. Üzerinde Galatasaray Müzesi yazan bu bina aslında tarihi Galatasaray Postanesi'ydi. 90'lara kadar hâlâ postane olarak kullanılan bina, 1907'den beri aynı işlevini sürdürdüğü için kentteki, Osmanlı İstanbul'uyla bağ kuran nadir yerlerden biriydi. Bina 1875'te Sıvacıyan ailesi tarafından konut olarak yaptırılmış. Küçük Beyoğlu saraylarından biri. Sıvacıyanlar binaya çok özenmişler. Dış cephesi tamamen mermer kaplı, bol süslemeli yapı, içeride de çoğu Avrupa'dan ithal edilen malzemeyle yapılmış; meşhur doğramaları ve iki mermer şöminesi dahil. 1907'de binayı devlet satın almış ve postane yapmış. 40'larda İstanbul Radyosu da buradan yayın yapmış. 90'larda giriş katı işlemlerinizi yaptırdığınız posta salonu, üst katlarıysa idari bölümlere ayrılmıştı. Ben, bir iş için çıktığım birinci katın tavan süslemeleri ve salonun görkemi karşısında hayret ettiğimi hatırlıyorum. Ancak daha sonra müze yapılması için Galatasaray Kulübü'ne devredildi. Onlar da sağ olsunlar bu eski yapıdan müze olmayacağı için mermer cephesini bırakıp kalan kısmını yıktılar ve yeniden yaptılar... Şimdi, milyonlarca taraftarı olan bir spor kulübünün, hem de kentin en işlek caddesinde ama nedense kimsenin uğramadığı bir müzesi var. Galatasaray Lisesi'nin eski laboratuvar alet edevatı, ünlü mezunları ve daha çok spor kulübünün tarihi, kupalar, formalar filan olan bir müze burası. Müzenin üst katlarında Sıvacıyanların evini hatırlatacak kalın maun doğramaları, göz alıcı tavan süslemeleri görebilirsiniz. Ama gördüğünüz sizi yanıltmasın; bunlar orijinaller değil eskisinin aynısı olarak yapılmış yeni şeyler, yani replikalar...

Saint Antuan Kilisesi

Galatasaray Meydanı'ndan sola dönüp Tünel istikametine yürüdüğümüzde bence Galatasaray'ın en etkileyici yapısıyla, Saint Antuan'la karşılaşırız. Aslında kentin en yeni kiliselerinden birisidir. Bir 20. yüzyıl yapısıdır, ama ortaçağ kiliseleri gibi gotik üsluptadır. 1904'te İtalyan cemaatin yeni bir Katolik Kilisesi yaptırmak istemesi üzerine inşasına başlanmış. Mimarı, İtalya'da eğitim alan ve dönemin neo gotik üslubundan etkilenen Giulio Mongeri. 1912'de ibadete açılmış.

Kırmızı tuğladan inşa edilmiş, yüksek pencereleri ve kemerli içyapısı, büyük renkli heykelleriyle tipik bir Batı Avrupa kilisesidir. İstiklal Caddesi'nden baktığımızda, kiliseyi neredeyse kapatan yapı, kiliseye gelir olsun diye yapılan Saint Antuan apartmanlarıdır. Yine de kilisenin görkemli görüntüsü, İstiklal Caddesi'nin kalabalığını kendine çeker ve içeride her daim mum yakıp dilek dileyenler, ibadet edenler ve bakınanlardan oluşan tuhaf bir kalabalık vardır. Yakın zamana kadar Saint Antuan'daki Noel ayinleri de pek meşhurdu ve Müslümanlar da bu ayinleri izlemek için oraya akardı.

Ben yıllarca arka duvarını izlemekten başka bir ilişki içinde olmadığım bu kilisede bir kere yakın bir arkadaşımın Hasan Bakırcı'nın evlilik törenine katıldım. Kapıda, filmlerdeki gibi evli çiftin üzerine pirinç taneleri atan neşeli kalabalığın bir parçası olmamı sağlayan bu düğün sayesinde kısa bir süre için de olsa, meraklı bakışların öznesi, Saint Antuan'ın gerçek kalabalığının bir parçası olmak hoşuma gitmişti. O törene dair asla unutamadığım şey, bir Katolikle evlenen Hasan'ın son dakikada; "Eyvah pirinçleri unuttuk" demesi. Ben bir koşu, Yeni Çarşı Caddesi'ndeki eski bakkalımız Malatya Gıda Pazarı'ndan bir kilo baldo pirinç alıp dönmüştüm. Hazırlıklı gelen yabancılar çantalarındaki küçük paketlerden kibar kibar bir avuç pirinç çıkartırken ben Türk arkadaşlara torbayı gezdirmiş, sonra da ne yapacağımı bilmediğim yarım kilo pirinci, çaktırmadan bir duvar dibine bırakıp kaçmıştım...

Elhamra Değişimin Eşiğinde

Saint Antuan'ın hemen karşısında benim Beyoğlu'nda en sevdiğim binalardan biri, Elhamra Pasajı var. Bu pasajı sevmemin nedeni, hiç değilse 2009 yılına kadar tüm katlarında o eski dokusunu koruyor olmasıydı. 2009'da pasaj el değiştirdi ve boşaltıldı. Şimdilik geniş avlusu ucuz bir pub olarak çalışıyor ve yenileneceği zamanı bekliyor. Elhamra Pasajı'nın tarihi pek çok yangın yenileme ve el değiştirmeyle dolu. Aslında benim bilip sevdiğim pasaj da, pek çok benzerinden farklı olarak 19 değil bir 20. yüzyıl binası. 1920'lerde geniş bir onarım geçirip son halini almış. O sivri kemerleri, bol süslemesi, cephenin üstünde uzanan geniş saçak çıkması, doğulu çağrışımlar yapan adıyla da birleşince mimari olarak "arabesk" etki bırakan bir binaya dönüşüyor Elhamra. Kaynaklarsa binanın; "1. Milli, yani modern mimaride Osmanlı etkisini arayan mimarların elinden çıkma" olduğu yazıyor. Hatta kesinleşmemekle birlikte, binanın son halinde bence 1. Milli'nin en ilginç mimarlarından biri olan Vedat Tek'in de katkısı olduğu söyleniyor. Elhamra tabii ki sinema salonuyla meşhurdu. 19. yüzyıldan itibaren tiyatro, sinema olarak hizmet veren ve defalarca

yenilenip işlev değiştirmiş bir salon bu. Bir dönem ünlü Kristal Palas adlı gösteri merkeziymiş. 1920'lerde kentin en şık, hatta Atatürk'ün de gelip filmler izlediği salon olmuş. Ama ben Beyoğlu'na geldiğimde, yani 80'lerin sonunda artık o da sadece seks filmleri oynatan bir salondu. Tıpkı diğer benzerleri gibi böyle bir sinemaya girerken görülmeyi gururuma yediremediğim için hiç içine giremedim, hâlâ pişmanım. 1999'da sinema yandı ve kapandı gitti. Önündeki pasajsa diğer benzerleri gibi ufak tefek, kimsenin uğramadığı dükkânları ve pek çok ofisi ağırladı yıllarca. Geniş mermer merdivenlerden çıkılan altı katlı pasajın birinci katında uzun zaman Karşı Sanat adlı galeri yer aldığı için sık sık uğradığım mekânlardan biri oldu Elhamra. Karşı Sanat, 2000'lerde İstanbul'un ilk alternatif sanat mekânlarından birisiydi. Hem genç çağdaş sanatçılara kapısını açık tuttu, hem de belli bir politik, muhalif söylemin sürdürücüsü oldu. Ticari değil, belli bir sözü olan sergileriyle epey etkili bir galeri olan Karşı Sanat, Elhamra boşaltılınca başka bir yere taşındı.

Elhamra'dan Taksim'e doğru yürürken soldaki daracık sokak, Emir Nevruz Sokağı. Bu sokağın ehemmiyeti tarihi Rejans lokantasını ağırlaması. 1930 yılında Rus lokantası olarak açılan Rejans, o zamandan beri dekorasyonu ve menüsü pek fazla değişmeden günümüze kadar gelmiş. Ben de herkes gibi hakkında okuduklarımın etkisiyle, Beyoğlu romantizminin bu ünlü mekânına bir kaç kez gittim. Yemeklerine fazla bayıldığımı söyleyemem, özellikle son zamanda müdavimlerin tabiriyle Rejans "Epey bozulmuştu." Ama sonuçta 2010 itibariyle mal sahibinin ısrarı sonucu bulunduğu yeri terk edeceği ortaya çıktığında herkes epey üzüldü. Rejans tabii ki Beyoğlu'nun eğlence hayatında 1917'den sonra kendini gösteren Beyaz Rus kültürünün günümüzdeki yegane temsilcisi olarak önemli bir yere sahip. Bir de farklı ülke mutfaklarının pek de yaygın olmadığı zamanlarda Rus yemekleri yapıp değişik votkalar servis ettiği için egzantrik bir mekânmış. İçi koyu kahverengi lambrilerle kaplı, duvarlarında ünlülerin oturduğu masaların yanında pirinç levhâlârda isimlerinin çakılı olduğu, biraz da kendi mazisiyle başı dönen bir lokantadır burası. Sadece 80 yıl öncesinin kültürünü hâlâ yaşattığı için çok değerli bir yer olduğu da bir gerçek. Beyoğlu'nun canlı bir organizma gibi sürekli değişen dokusu içinde kitaplarda okuyup durduğunuz eski zamanlan gözünüzde canlandırabileceğiniz az sayıda yer kalmıştır ve Rejans da bunlardan biridir. 80 yıldır bulunduğu yerden taşındıktan sonra bu atmosferi sürdürebilecek mi çok şüpheliyim. Nitekim Rejans'ın sokağı, eskiden pek tenha ve önemsiz bir sokakken son yıllarda o daracık sokakta bile masalarla sonunda gözde cafeler ve ünlü sahaf Nedret İşli'nin Turkuaz adlı dükkânı da buradadır.

Bu sokağın benim için sürprizi çok geç farkına vardığım bir Rum kilisesi, Panayia. Sokağın sonunda bir kaç basamakla çıkılan Panayia, büyükçe bir kilise. Avlusu fazla büyük değil, nitekim Beyoğlu binaları arasında sıkışmış gibi bir hali vardır. Ama yine de birdenbire, İstiklal Caddesi'nin milyonlarca kişinin volta attığı kalabalığından sadece elli metre ötede tuhaf bir sessizlikle karşılaştığınız bir yerdir. İçi de Rum kiliselerine göre epey gösterişli sayılır. Panayia Kilisesi, küçük bir kıyıyla Hacopulos Pasajı'na da bağlanır. İstanbul'daki pek çok Rum kilisesinin aksine 19. yüzyılda yapılmış, yani görece yeni bir yapı olduğu için hakkında kaynaklarda da fazla bir şeye rastlanmaz.

Değişemeyen Hacopulos Pasajı

Emir Nevruz Sokağı'ndan bir bina sonra oyuncakçı, düğmeci filan gibi küçücük dükkânların olduğu bir aralık görürsünüz. Bu aralık Hacopulos Pasajı'nın İstiklal Caddesi girişidir. İlginçtir, 90'larda burası Danişmend Geçidi diye bilinirdi. Hatta bu girişin üzerinde kocaman yazardı, Danişmend Geçidi diye. Sonra geçidin arka çıkışına hâlâ aynı sevimli ailenin işlettiği Hazopulos meyhanesi açılınca pasajın esas isminin Hacopulos ya da Hazopulos olduğunu öğrendik. Biraz kentin geçmişiyle daha da barışması, biraz da bu barış ortamında eski hikâyelerin daha çok para etmesi sayesinde artık pasajın girişinde Hacopulos Pasajı yazıyor.

Mekân, ortasındaki geniş avlu sayesinde ilginç bir yerdir. Eskiden sadece düğme, fermuar gibi tuhafiye malzemesi satan küçük dükkânlar zamanla oyuncakçı, çantacı filan oldu. 1871'de Rum Banker Hacopulos tarafından yaptırılan pasaj, eski ve bakımsız yapılarla çevrilidir. Eskiden şık dükkânların bulunduğu söylenen bu yapılarda 90'larda fazla kimse yoktu. Pasaja girince hemen solda büyük bir terzi dükkânında, eskiden Yeşilçam yıldızlarının da elbiselerini diktiğini anlatan yaşlı, Kayserili terzi dışında kimseyi pek hatırlamıyorum. Benim pantolon paçası yaptıracak birini ararken bulduğum terzinin biraz da inanmayarak dinlediğim hikayesi sonra gazetelere de çıkmış, hatta onun için büyük bir sergi bile hazırlanmıştı. 2000'lerde, pasajın avlusu gençlerin hasır iskemlelerde çay içtikleri kendince popüler bir mekâna dönüştü. Buranın da şık lokanta ve kafeler tarafından ele geçirilememesinin nedeni aslında tipik bir Beyoğlu hikayesidir. Sahipleri çoktan Türkiye'yi terk etmiş, mirasçıları dünyanın dört bir yanına dağılmış bir yerdir Danişmend Geçidi. Buna rağmen 2000'lerin sonunda, çok bildik alaverelerin kahramanı olarak gazetelere haber oldu. Hacopulos'un mirasçıları ölünce, iki Türk nasıl olmuşsa binayı

miras olarak devralmış vaziyette ortaya çıkmışlar. Trilyonluk pasajı yeniden değerlendirmek üzere çalışmalara başladıklarında, birileri bu duruma itiraz etti ve iş mahkemeye taşındı. Sürülmüş gitmiş azınlıkların mallarına göz diken Beyoğlu uyanıkları ve o mallara sahip çıkmaya çalışan yeni İstanbullular... Bunlar arasıdaki çatışmanın tipik bir örneği Hacopulos Pasajı ya da bir dönem anıldığı gibi Danişmend Geçidi.

Danişmend Geçidi'nin arka çıkışı, İngiliz Konsolosluğu'nun olduğu Meşrutiyet Caddesi'ne çıkar. Ingiliz Parlamento binasının da mimarları arasında adı geçen Sir Charles Barry tarafından İngiliz Sefareti olarak tasarlanan bina, 1850'de yapılmış. Çok geniş bir arazinin ortasında, yeşil bahçeleri, ek binalarıyla tipik bir 19. yüzyıl sarayıdır. Görkemli merdivenler, geniş koridorlar, 18. yüzyıl tarzı süslemeler, balo ve toplantı salonlarıyla, geniş ve İngiliz tarzı düzenlenmiş harika bahçesiyle bu şatafatlı yapı, konsolosluk ve konsolosun ikametgâhı olarak kullanılıyor.

2004 yılında, İslami terörün hedefi olan binanın, Meşrutiyet Caddesi'ne bakan vize bölümü yıkıldı. Hemen karşısındaki ve yanındaki pek çok binanın da yıkılıp yeniden yapılacak kadar büyük hasar gördüğü bu saldırıdan sonra güvenlik önlemleri artttırıldı. Bir zamanlar güvenliği sağlamak için o uzun bahçe duvarlarının üzerine kırık cam parçaları koymayı yeterli bulan İngiliz Konsolosluğu, terör çağında artık bir kale gibi sağlam. Girişi de Meşrutiyet Caddesi'nden değil, Tarlabaşı'ndan yapılıyor.

Sahafların Bilgeliği

İngiliz Konsolosluğu'nun karşısındaki Aslıhan Pasajı, eski zamanların Krepen Pasajı'ymış. Ben o kadar eskisine yetişemedim. Hatta Nevizade'deki tabelalarda “Krepen'deki İmroz” filan yazmasına ilk gördüğümde bir anlam verememiş, daha sonra bu pasaj yıkılınca bazı meyhanelerin Nevizade Sokağı'na taşındığını öğrenmiştim. Görkemli bir 19. yüzyıl binası olduğu yazılan bu pasajda eskiden ayakkabıcılar varmış. Sonra 30'lardan itibaren günümüzün meyhane kültürü kendini göstermeye başlayınca burası da sıra sıra meyhaneleriyle ünlü bir yer olmuş. Yerine yapılan pasaj, yani Aslıhan Pasajı kitap kurtlarının iyi bildiği bir yerdir. Giriş katındaki ve bodrumdaki o küçük dükkânların çoğu sahaftır çünkü. Her ne kadar Beyazıt'ın sahafları bir de Kadıköy Akmar Pasajı meşhur olsa da o iki mekânın da epey dönüşüp sahaflarından çok şey kaybettiğini göz önüne alarak Aslıhan'ın günümüzdeki en önemli sahaf merkezi olduğunu iddia edebiliriz. Bu

sahaf dükkânlarında, kitap eşeleyerek, içeride muhabbete katılıp çay sigara içerek epey vakit geçirmişliğim vardır. Sahafların önündeki, dükkânın içindeki o yığının insana her zaman bir şeyler keşfetme vaadi sanırım bu tür mekânların en büyük cazibesini oluşturuyor. Hayır, bir koleksiyoncu, eski ve antika kitap meraklısı olman gerekmiyor, geçmişte kalmış ve tamamen unutulmuş bir kitapla yeniden karşılaşmak, okumayı çok istediğin ama asla almadığın bir kitabı çok ucuza bulup muhtemelen yine de okumayacağını bile bile hemen alıvermek ya da hiç aklına gelmeyecek bir konuda yazılmış şaşırtıcı bir kitapla karşılaşmak herkes için keyifli bir şeydir. Belki bu eşelenmelerin altında gizli gizli bir gün müzayedelerde çok para edecek maddi bir hazine, ya da kişisel aydınlanmanı, olmadı malumatfuruşluğunu besleyecek nadir bir manevi hazine bulma umudu da gizliden gizliye etkili olabilir.

Sahaf müşterisi kadar hatta ondan daha ilginci sahaflardır. Aslıhan'da zaman zaman kitap müzayedelerine en değerli ciltleri bulup getiren, konunun erbabı kabul edilen ağır oturaklı sahaflar da vardı, bu işe merak sarmış, sahaf olmanın hayalini seven insanlar da. Kitaplarla çevrili bir küçük dükkânda ağır ağır akan zamanın ortasında bir bilge kişi gibi geçirilecek ömrün hayaliyle yanıp tutuşan çok kişi tanıdım. Adeta kendisini çevreleyen kitapların tüm bilgisine, vaad ettikleri heyecan verici sırların ve keşiflerin tamamına kendileri sahipmiş gibi biraz mağrur olan sahaflardan biri olmak için Aslıhan'da dükkân kovalayanlar vardır. Hakikaten sahaf esnafının, o eski zaman İstanbul esnafını anımsatan, zamanın ağır aktığı, kalender ruh halini sevmemek mümkün değildir. Benim gibiler çok olduğundan sanırım, her sahaf dükkanında da bir iki çay ve laf tüketicisi mutlaka bulunur. Ama esnafın ilk bakışta sergiledikleri kanaatkâr görünümleri sizi aldatmasın. Ne alırsan 1 lira yığınından iyi bir parça çıkarttığınızda aslan kesilen sahaflar, parasızlıktan kitaplarımı satmak zorunda kaldığım talebelik yıllarımda birer ejderhaya dönüşerek kendilerine karşı önyargı geliştirmeme neden olmuştur.

Aslıhan Pasajı'nın Balık Pazarı'na açılan kapısından çıkıp İstiklal Caddesi'ne ulaştığınızda hemen yanınızda Çiçek Pasajı'yla karşılaşırsınız. Bu görkemli bina da 1870 yangınından sonra yapılmış tipik bir Beyoğlu binasıdır. Yerinde eskiden ünlü Naum Tiyatrosu varmış. Nitekim bugün bizim Balık Pazarı dediğimiz sokağın adının Sahne Sokak olmasının sebebi bu olsa gerek. Cite De Pera adıyla 1874 yılında Banker Hristaki Zagrofos Efendi tarafından çarşı/pasaj olarak yaptırılmış. Alt katta dükkânlar, üst katta doktor, avukat yazıhaneleri bulunuyormuş. Bir dönem Çiçekçiler Satış Kooperatifi'nin burda olması ve çiçek mezatlarının burada yapılması nedeniyle Çiçek Pasajı

diye anılır olmuş. 1950'lerde meyhanelerin kapının önüne masa atmalarıyla, popülerlikleri de artmış ve hızla bütün dükkânlar birer meyhaneye dönüşmüş. 50'lerin, 60'ların bohem edebiyat çevrelerinde epey ünlü bir yerdir Çiçek Pasajı. 90'larda hâlâ burada haftanın belli günleri toplanan yazar-çizer ekipleri vardı. Onların varlığı, bir de akordeonuyla eski şarkılar çalan Madam Anahit, o eski günlerle zayıf da olsa bir bağ kuruyordu. Madam Anahit de öldükten sonra, 2000'lerde sadece turistik bir yeme içme mekânına dönüştü Çiçek Pasajı.

Çiçek Pasajı'nın hemen yanında aslında nostaljik Istanbul anlatılarının önemli yapılarından biri Tokatlıyan Oteli'nin binası vardır. Ama İstiklal Caddesi hizasından sadece içinde çantacıların, geçmiş zaman tuhafiyecilerinin filan olduğu demode bir pasaj görüntüsüyle karşılaştığınız için, buranın bir zamanların görkemli oteli olduğunu anlamanız mümkün değildir. Oysa yapıldığı 1897 yılından Cumhuriyet dönemine kadar bu çarşının olduğu yerde kentin en şık ve havalı pastanelerinden biri ve otelin balo salonu varmış. Mimarisi çok da gösterişli olmayan bu yapı da şimdi üst katları döküntü bir işhanı olarak hizmet veriyor.

Tokatlıyan'ın karşı sırasında, biraz ileride de Atlas Sineması'nın bulunduğu blok yer alıyor. Buna blok demek gerek çünkü arkadaki sinema binasıyla, caddeye bakan konak ayrı yapılar. Atlas Sineması 1948'de yapılmış, 1600 kişilik kentin en büyük sinemalarından biri. Şimdi daha çok gençlerin gittiği, hediyelik eşya tişört filan satılan çarşı kısmı vaktiyle sinemanın parter bölümüymüş. Bugün, üç salona bölünmüş vaziyette kullandığımız Atlas Sineması ise ilk sinemanın balkonu… Alkazar, Rüya, Elhamra ve derken 2010'da Emek de kapandıktan sonra Atlas Sineması, Beyoğlu'nun tek eski sineması olarak kaldı. Ve böylece İstanbul Film Festivali'nin de gözdesi oldu.

Atlas Pasajı'nda 90'larda Kod Müzik'in dükkânı vardı. Hiçbir yerde bulunamayacak iyi müzik CD'leri alabildiğimiz şahane bir yerdi. Şimdiki hali de aslında müzik alt-kültürüne hizmet eden bir merkez. Alternatif giyim tarzı üretmek isteyen genç bir kültürü donatan giysi dükkânlarıyla dolu, tıpkı Aznavur ve Halep pasajları gibi.

Sinemanın caddeye bakan cephesinde yer alan bina ise Katolik Ermeni bankerlerden Köçoğlu'nun konağı. Buraya zamanında Padişah Abdülaziz'in de sık sık geldiği, hatta Köçoğlu'nun kendisine bir garsoniyer tahsis ettiği bile söylenir. Pasajın girişinde özellikle 80'lerde sinemacıların, sanatçıların gözde mekânı Kulis Bar yakın zamana kadar varlığını sürdürdü. Ama 90'larda bile eskisi kadar

popüler değildi. Yine pasajın içinde, hemen onun karşısındaki Sefahathane'yse 90'larda başlayan cafe barların iyi ve öncü örneklerinden birisi oldu. Hâlâ da geceleri pasajın demir kapıları kapandıktan sonra kalabalığın tüm girişe yayılıp eğlendiği bir kulübe dönüşerek çalışmaya devam ediyor. İçinde Sadri Alışık Tiyatrosu'nun kullandığı "Küçük Sahne"nin de olduğu bu tarihi bina, 2000'lerin sonunda İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nı ağırladı.

Atlas'ın hemen karşısındaki Halep Pasajı da diğerleri gibi 80'lerin sonunda Beyoğlu'nun tekrar dirildiği dönemde orijinalliğini yitirmiş tarihi mekânlardan biri. 1885'te Halepli bir iş adamı M. Haccar tarafından yaptırılmış. Ofis binası ve bir de gösteri alanından oluşuyormuş, bugün de öyle. Gösteri alanı dememizin sebebi ilk zamanlar sirklerin filan çıktığı bir mekânmış. Daha sonra 1889'da doğru dürüst bir tiyatroya dönüşmüş. 1904 yangınından sonra mimar Campanaki tarafından bugünkü Ses Tiyatrosu yapılmış. Bir dönem "Fransız Tiyatrosu" olarak bilinen mekân 1942'de sinema olarak da kullanılmaya başlanmış. İstanbul'da her gece onlarca tiyatronun dolu salonlara oynadığı, tiyatronun hakikaten altın çağını yaşadığı yıllarda, 1963'te Dormen Tiyatrosu olmuş. 1972'de tekrar sinemaya dönüşen mekânı 1989'da Ferhan Şensoy devraldı. Ciddi bir restorasyondan sonra açılan Ses Tiyatrosu -hakikaten- iki kat localarıyla, süslemeleriyle tipik bir 19. yüzyıl Avrupa tiyatro binasıdır ki, sanıyorum Türkiye'de de artık bir başka örneği yok. Bunu da hâlâ bu tiyatroda düzenli olarak perde açan Ferhan Şensoy'a borçluyuz.

Tiyatro korunabildiyse de hanın diğer bölümleri korunamamış. 1986'da süslü dış cephesi bırakılıp yıkılmış ve tamamen yeniden modern bir iş merkezi olarak inşa edilmiş. O zaman dükkânlar olması planlanan alt katta Beyoğlu Sineması açılmış ve sinemanın en zor döneminde bu büyük bir kahramanlık olarak algılanmış, basında epey övgü almıştı. Hakikaten Beyoğlu Sineması her zaman "iyi" filmlerin, Avrupa filmlerinin gösterildiği bir sinema olarak bugüne kadar geldi. Sinemanın girişindeki kafeyse 90'lar boyunca sinemaya, kitaba meraklı gençlerin uğrak yerlerinden biriydi. Filme girmeden bir çay içmenin ötesinde saatlerce oturulan, epey vakit geçirilen bir yer. Kafe hâlâ aynı şekilde duruyor, Beyoğlu Sineması da. Hatta burası, salonunu küçük parçalara bölmeyip, tek ve büyük bir salon olarak koruyan yegane sinemalardan biri. Tabii biraz da bunun bir sonucu olarak Beyoğlu Sineması, 2000'lerin ilk on yılı bittiğinde, ekonomik sıkıntılarla boğuşan bir işletmeye dönüştü.

Halep Pasajı'ndan söz edince, bütün bir 90'lar ve 2000'lerin ortalarına kadar bu pasajın girişinde yer alan Metropol Müzik'i anmamak olmaz.

Şimdi Cafe Krepen olan yerde, kentin en işlek müzik ve kitap satıcısı vardı. Hem en popüler şeyler, hem bütün Ahmet Kaya, Ruhi Su kayıtları gibi sol müzik hem de üst katındaki yerde az bulunur caz, rock ve klasik müzik CD'leri satılırdı. O kadar popülerdi ki, bir dönem İstiklal Caddesi'nin milli marşı haline gelen Loreena McKennitt'in o ünlü albümü The Book of Secrets'in tüm dünyada en çok satıldığı "satış noktası" olduğu söyleniyordu...

Galatasaray'ın Taksim istikametindeki sınırı olarak Halep Pasajı'nı kabul edebiliriz. Tünel istikametindeki sınırı ise Oda Kule ve eski High School binasıdır. Oda Kule, 1968'de İstanbul Sanayi Odası tarafından yaptırılmış, zamanı için çok modern bir yapı. Çok uzun süredir bir iş merkezi olarak kullanılan bu yapının benim için de anlamı pek çokları için olduğu gibi Şişhane'den İstiklal Caddesi'ne çıkmanın en kolay yolu olması. Onun karşısındaki Beyoğlu Anadolu Lisesi'nin güzel binasıysa bir zamanlar İngiliz okulu olan High School'un kız bölümüymüş. Bu iki binanın hemen yanında ben bu kitabı yazdığım sırada inşaat halinde olan iki bina da kültür endüstrisindeki yeni rüzgârın birer ürünü olarak bahsedilmesi gereken yerler. Bunlardan Oda Kule tarafında olanı aslında bütün 2000'ler süresince kentin en önemli kültürel merkezlerinden biri olan Garanti Platform. Küratör Vasıf Kortun'un Garanti Bankası'yla işbirliği yapıp çok önemli güncel sanat arşivini üst katta ihtiyaç duyanların kullanımına açtığı, aynı katta uzun süre uluslararası bir rezidans programını yürüttüğü bina, şimdi daha da işlevsel olmaya hazırlanıyor. Garanti Bankası'nın Karaköy'deki Osmanlı Müzesi'yle birlikte Platform yenileniyor ve tüm katlarında sergilerin, toplantıların yapılacağı, çok büyük bir kültür merkezine dönüşüyor.

Onun karşısındaysa bir zamanlar Koçbank'ın bulunduğu bina var. Bu bina da Koç ailesine ait. Bu yapı da Koç Üniversitesi'ne bağlı Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi olması için yenileniyor. Cadde üzerindeki böyle değerli ve güzel bir binayı bir araştırma enstitüsüne dönüştürerek ülkenin önemli sanayici ailelerinden biri olan Koçlar, kültürel alanda yatırım yapmaya ve bu yatırımları İstiklal Caddesi üzerinde görünür kılmaya ne kadar önem verdiklerini de ortaya koymuş oluyorlar.

Vur Patlasın Çal Oynasın Cezayir

Galatasaray Meydanı'na dönüp bir de bölgenin Tophane istikametine doğru ilerleyelim. Yeniçarşı Caddesi'nden Akarsu Sokak yıllarımı anlattığım bölümde söz etmiştim. Galatasaray Lisesi'nin yanından

biraz aşağı inince Hayriye Caddesi ve Nuri Ziya Sokağı'nın Yeniçarşı'yı kestiği yerde küçük bir açıklık oluşur. Nuri Ziya Sokak, dik bir yokuşa dönüşerek, İstiklal Caddesi'ne bağlanır. Bu sokağın üzerinde Fransız Sefareti ve Mason Locası vardır. Mason Locası'nın hemen yanındaki bir binanın üzerinde; "Franz Lizst burada yaşadı" tabelası durur. Hakikaten ünlü besteci ve piyanist, İstanbul'a geldiğinde burada bulunan zamanın ünlü bir piyano tüccarının evinde yaşamış. Fransız Sarayı diye de bilinen Fransız Sefareti ise Beyoğlu'nun yani Pera'nın konsolosluklar tarafından kurulduğu çağa ait bir yer. Geniş bir bahçe içindeki binanın arazisi 1600'lerin hemen başında alınmış ve buraya ilk Fransız Büyükelçiliği yaptırılmış. Sonraki yüzyıllar boyunca ha bire yangınlar nedeniyle, ya da eskidiği ve ihtiyaca karşılık vermediği için yıkılıp yenilenen konsolosluk binasının bugünkü hali 1847 tarihli. Hâlâ yüz elli yıllık geçmişinin izlerini içinde barındıran binanın bütün detaylarını değil ama hiç değilse geniş balo salonunu benim gibi kültür dünyasının içinde olanlar iyi bilir.

Fransız Sefareti'nin bittiği yerde Beyoğlu Alışveriş Merkezi vardır. Cephesi İstiklal Caddesi üzerinde olan bu mekân da 80'lerde yapılmış bir büyük ticari bina. Ve dönemin özelliklerine uygun biçimde giriş katıyla bodruma doğru üç kat çarşı, üst katlarsa ofis olarak tasarlanmış. Beyoğlu İş Merkezi'nin, içindeki küçük giyim mağazalarıyla 70 ve 80'lerin Beyoğlu'sunu çağrıştıran bir yanı olduğunu kabul etmek gerek. Sadece tadilat işleri yapan ve sahibi bir kadın olan Gülen Terzi'ye, pantolon paçası kıvırtmak için bu hana çok gittim geldim. Bir dönem alt kattaki bir kotçu dükkânı da benim yakın çevremin gözde dükkânlarından biriydi. Ama ne var ki küçük dükkânların, tuhafiyecilerin hatta konfeksiyon mağazalarının yerini markalı zincir giyim mağazaları aldığından beri eskisi kadar tadı yok buranın. Ama içindeki ofisler ve dükkânlardan daha önemlisi, alt katın terasındaki mekândır. Fransız Sefareti'nin yeşilliğine ve Boğaziçi manzarasına bakan mekân uzun zaman Beyoğlu'nda bilenlerin bildiği sakin ve manzaralı bir vaha olarak çalıştı. 80'lerin sonunda Bedri Baykam'ın kadınlara çamur güreşi yaptırarak ünlü ettiği kulübü Dada da bir süre buradaydı, daha sonra Ortaköy'e taşındı. Şimdiyse şık bir restoran olarak Beyoğlu'nun beyaz yakalılarına hizmet veriyor.

Tekrar dönüp, Nuri Ziya Sokak'ın karşısındaki Hayriye Caddesi'ne girdiğimizde hemen girişte sağda Can Yayınları'nın binasını görürüz. Can Yayınları da benim kültür gazeteciliğine başladığım 90'ların başında, tüm diğer yayınevleri gibi Cağaloğlu'ndaydı. Gazetelerin taşınması ve bölgenin bir turizm merkezi olması için kent yönetiminin kararlı tavrı karşısında yayıncılar yavaş yavaş belini doğrultmakta olan Beyoğlu'na doğru aktılar. 90'ların ortalarında belli başlı bütün

yayınevleri Beyoğlu'nda, o zaman görece alınabilir fiyatlara satılan binalardan birer tane edinmişti. Afa, Çınar, Metis, Adam, Can, Cem yayınları ilk aklıma gelenler. Ne yazık ki o yayınevlerinin pek azı ayakta kalabildi. Can da bunlardan biri. Hatta yan binalara da sıçrayarak daha da büyüdüğünü söyleyebiliriz. Ben bütün bu yayınevleri gibi Can Yayınları'na da çok gittim geldim. İlk başta o zaman postayla göndermedikleri için yeni çıkan kitapları almak üzere giderdim. Kime ne verdiklerini yazdıkları bir defterleri vardı. Sonraları muhabbete de gider oldum. Terasta Erdal Öz küçük toplantılar düzenlerdi. Onun ölümünden sonra oğlu Can Öz de -o eski ekabirler kalmasa da- yazarlarla burada birer tek atma geleneğini sürdürüyor.

Can Yayınları'nın karşısındaki görkemli apartmanda Arkeoloji ve Sanat Yayınları'nın yeri vardı. Çoğunlukla benzer türde iş yerlerinin bulunduğu bu apartmanın çatı katında da yakın arkadaşımız İlke'nin amcası Sinan Şanlıer otururdu. O muazzam manzaralı terası da unutmak mümkün değil. Bu yapı da el değiştirdi ve boşaltılıp "yenilenmeye" girişti. Belli ki burada da köhne dairelerin ucuza kiralandığı, rutubetli mermer merdivenlerden tırmanılan yayıncı bürolarının yerini, Galatasaray'ın hızla soylulaşan ruhuna uygun olarak şık daireler ve ofisler alacak.

Bu binanın hemen yanında Galatasaray Lisesi'nin yüksek setinin altındaki Galatasaray Otoparkı ve karşısında da sıra sıra tarihi binalar vardır. 16 Numara'nın kapısında Cezayir yazar. Binanın Cezayir'le hiç bir alakası yok aslında, burası İstanbul'daki İtalyan cemaatine ait sosyal merkezlerden biriymiş. 1901'de İtalyan İşçi Cemiyeti tarafından okul olarak yaptırılmış. Buranın farkına ancak 2005'te, hâlâ asırlık mozaiklerinin olduğu giriş katındaki salonda, şık bir lokanta açıldığında vardık. Üst katları film seti, büro ya da küçük toplantılar ve sergiler için kullanılmaya başlanan binanın giriş katı ve arkasındaki geniş bahçede hizmet veren şık restoran gözde bir mekân olarak varlığını sürdürüyor. Burayı açan Cihangirli entelektüellerden oluşan ekip, hemen yandaki Cezayir Sokağı'nın adı Fransız Sokağı olarak değiştirilince buna tepki olarak mekânın adını Cezayir koymuştu. Bir süre sonra işler iyi gitmedi ve mekânı Osman Kavala devraldı. Hatta bu devir fikrinin gazeteci Tuğrul Eryılmaz'ın buradaki doğum günü sırasında doğduğu da söylenir. Çünkü o parti aynı zamanda Cezayir'in kapanış partisiydi. Neyse ki entelejansiya arası dayanışmayla bu sevilen mekân kurtarılmış oldu.

Onun hemen yanındaki sokağın tabelasında artık Cezayir Sokağı yazıyor. Ama bu eğlence kompleksi Fransız Sokağı adıyla açılmış,

sokağın kaç senelik ismi değiştirilmişti. Bu acımasız değişim o kadar çok tepki çekti ki adını tekrar eskisi gibi Cezayir Sokağı yaptılar. Ben Cezayir Sokağı'na 90'ların ortasında Akarsu Sokağı'ndaki gürültüden çok bunalıp kendime yeni bir yer aradığımda gitmiştim. Baktığım daireye ulaşmak için merdivende küçük tüpün üzerinde yemek pişiren bir ailenin dairesinin içinden geçmek gerekiyordu. Evet anladığınız üzere bunlara daire demek pek mümkün değildi ve aslında oda oda kiralanan binalar söz konusuydu. Neyse, ben evi tutmadım tabii, ama o zaman Cezayir Sokağı'nın Beyoğlu'nda o yoksul insanlarının oturduğu merkezlerden biri olduğunu anladım. Sonunda nasıl olduysa kentin müteşebbis ruhlularından biri, Mehmet Taşdiken Sokağı'nın tamamını devraldı, kiracıları çıkarttı, evleri yeniledi ve o dar, merdivenli sokağı üzerinde kafelerin olduğu bir nevi Fransız sokağı olarak pazarlamaya karar verdi. Bir ölçü de başardı da, tek sorun Cezayir isminin kaldırılıp, bu ülkeyi mahvetmiş sömürgecisi Fransa'nın adının sokağa konmasıydı. Tepkiler üzerine o ad değişti. Sokak da çok değişti ama. Meyhanelerin barların tıklım tıkış olduğu, bir eğlence merkezi oldu. 2010 itibariyle, kapısında çığırtkanların müşteri çekmeye çalıştığı bir gürültü ve keşmekeşten ibaret bu sokağın biraz "kitch" bulunduğunu ve aklı başında hiçbir İstanbullu keyif ehlinin burada takılmayı tercih etmediğini söyleyebilirim. Kent içi turistler ve şaşkın yabancı turistler hariç...

Sonunda 2000'lerin hemen başında buraya taşınarak daha sonra Çukurcuma'ya doğru yayılacak galerilerin bir nevi öncüsü olan Galeri Apel'in bulunduğu Hayriye Caddesi'ni, Galatasaray'ın bu istikametteki sonu kabul edip, bu tarihi turu burada noktalayabiliriz.

Mısır Apartmanı ve Kültür Endüstrisi

Galatasaray'ı Türkiye'deki kültür endüstrisinin değişimini görebildiğimiz bir bölge olarak da ele alabiliriz. Tabii ki Beyoğlu'nun kültürel, sosyal dalgalanmaları aynı zamanda İstanbul'da ve Türkiye'deki kültür sanat atmosferinin de hikayesidir.

19. Yüzyılda tiyatrolarla dolu olan, 50'lerde sinemaların baskın çıktığı, 60'larda yine tiyatronun kendini gösterdiği bölge, karanlık 80'lerden sonra yine canlandı. 90'lardan büyük sermayenin açtığı kültür merkezlerinin, sinemaların ve konser mekânlarının kendini gösterdiği bir yer oldu. Ama 2000'lerde artık Türkiye'de profesyonel çalışanları, organizatörleri, galericileri, kurumları, yüksek bütçeleri ve kendi medyasıyla bir "kültür endüstrisi"nden söz etmek mümkündü. Bu endüstri tabii ki Beyoğlu'nu merkez edindi. Bence bu değişimin iki önemli simgesi, Yapı Kredi Kültür Merkezi ve Mısır Apartmanı da Galatasaray'ın tam kalbinde yan yana yer alırlar.

Meydanda tam köşedeki Yapı Kredi binası, aslında iki yapıdan oluşur. Bir zamanlar bankanın Genel Müdürlüğü olarak da kullanılmış. Şimdi içinde yine bir sürü ofis var, ama dört başı mamur bir kültür merkezidir aynı zamanda. 50'lerden beri, ara vermeden Türkiye'de kültürel alanlarda varlık gösteren, hatta bu alanda öncülük ettiği bile söylenen bir kurum Yapı Kredi. Çocuk dergisi, festival, kitap yayıncılığı gibi farklı dönemlerde farklı alanlarda etkin olmuş bir kurum. Başlarda bu işlere öncü olan genel müdürleri Kazım Taşkent'in adını da girişteki sanat galerisinde yaşatıyorlar. Banka 90'larda Enis Batur'un yönetiminde çok önemli bir yayınevi ve kültür kurumu olarak atak yaptı. Merkez üssü de hep burası, Galatasaray oldu. Sikke koleksiyonunu görünür kılacak bir sürekli sergi salonu (Son yıllarda arkeoloji konulu sergiler ağırlayan üst kattaki Vedat Nedim Tör Müzesi) kuruldu. El yazmaları, eski kitaplar ve çok çeşitli belge Sermet Çifter Kütüphanesi'nde biraya getirilip bu kütüphane söyleşi ve sergilerle daha aktif bir hâlâ getirildi ve hatta zamanla neredeyse sadece bir sergi salonuna dönüştü.

Kazım Taşkent Sanat Galerisi ise gerçek bir galeriye dönüştü. Biraz resimle ilgilenen hemen herkesin en az bir kaç iyi sergi gördüğü popüler ve önemli bir galeri oldu. Banka galerilerinin, yöneticilerin tanıdığı olan yarı amatörlere sergi mekânı olma işlevini bir kenara

bırakıp sadece saygın sanatçılara önemli sergiler düzenleyen, satış da yapan profesyonel ve saygın bir galeri oldu. Hatta yine 90'larda Bellini'nin ünlü Fatih portresini getirip burada sergilediklerinde büyük olay olmuş, belki de ilk kez bir galerinin önünde uzun kuyruklar oluşmuştu. Ben yine o dönem Sultanahmet'teki İslam Eserleri Müzesi'nde düzenledikleri Fransız Resmi Sergisi'ni de unutamam. Çünkü; içinde Dufy, Utrillo gibi ünlü ressamların olduğu, uluslararası çapta, değerli işlerden oluşan, müzelik bir sergiyi bu sayede ilk kez görmüştüm Türkiye'de. Yayıncılık alanında da 2000'lerde endüstrileşecek bu alanda önemli bir yatırım yapmış, çok sayıda editörün tam zamanlı çalıştığı büyük bir kuruma dönüşmüşlerdi. Kimsenin basamayacağı mesela James Joyce'un Ullysess'i gibi kitapları da gerekli yatırımı yapıp yani çevirmenine yıllarca destek olup basmışlar, ticari atılımlar da yapmaktan geri durmamışlardı. Mesela Harry Potter serisini alıp, Türkiye'de de bu romanların best-seller olmasını Yapı Kredi Yayınları sağladı. O dönem Yapı Kredi, genç entelektüellerin bir parçası olmak istediği, bir büyük yaratıcı ekipti. Bu özelliğini en çok Enis Batur oradan ayrıldıktan sonra yitirdi.

Yapı Kredi, Türkiye'deki kültür endüstrisinin oluşumunda önemli bir aktör oldu.

Yapı Kredi'nin yanında, bence Galatasaray'ın en etkileyici yapısı Mısır Apartmanı'dır. Bu yapıyı etkileyici bulmamın sebebi belki de yıllarca Akarsu Sokak'taki evimin pencerelerinden arka cephesini seyretmem, Mısır Apartmanı'nın ünlü, zengin, etkili sakinlerinin içiçe geçen eski hikâyelerini merak etmem olabilir. Ya da geçmişi unutup arka pencereden sigara içen ofis çalışanları, mutfak işçileri açılıp kapanan mekânlarla birlikte değişen görüntülere daldığım anlar da bu yapıyı benim ilgi alanımın merkezine oturtmuştur diye düşünüyorum.

Kot farkı nedeniyle benim dördüncü kattaki evim Mısır Apartmanı'nın giriş katıyla aynı hizadaydı. Evin salonunda otururken, karşılıklı açık pencerelerden, binanın önünü, İstiklal Caddesi'ni görmek mümkündü ve bu bana hep fantastik bir durum gibi gelirdi.

Bu devasa yapının, tek bir kişinin evi, hem de "kışlık evi" olarak yapıldığını bilmek ayrıca eğlencelidir. Tabii ki, 19. Yüzyıl İstanbul'unda gerçek zenginliğe sahip, "aristokrat" olarak kabul edilebilecek tek kesim olan Mısırlı prenslerden birine aittir bu bina. Adı da o nedenle Mısır Apartmanı'dır. Biraz Akdeniz ve İskenderiye mimarisiyle yapıldığı söylenen binanın mimarı Hovsep Aznavur. Yaptıransa, Hidiv ailesine, yani Osmanlı'dan sonra bir süre kral ailesi olacak Mehmet Ali Paşa hanedanına mensup Abbas Halim Paşa'dır.

Paşa'nın 1910'da yaptırdığı bu konağın haricinde Heybeliada'da birden fazla konağı olduğu da biliniyor.

Abbas Halim Paşa'nın ölümünden sonra varisleri burayı apartmanlara dönüştürmüşler ve konutu, iş yeri olarak kiraya vermişler. 1940'da bina armatör, sanayici, zamanın büyük zenginlerinden İpar ailesine geçmiş. Onlar da binanın bir kısmını işyeri ve konut olarak kullanmışlar. Ama burada her zaman birbirinden ilginç insanlar yaşamış ve ölmüş. Mesela Mehmet Akif Ersoy, daha bina Abbas Halim Paşa ailesindeyken, Mısır'dan sürgünden döndükten sonra hayatının son günlerini burada kendisine tahsis edilen bir dairede geçirmiş. Şair Mithat Cemal Kuntay da burada yaşayıp ölen ünlülerden. Atatürk'ün dişçisi diye geçen, Osmanlı'nın son yıllarındaki karanlık kişiliklerden Sami Günzberg'in muayenehanesi de buradaymış. Bir ara ünlü kadın terzileri taşınmış apartmana. Safiye Ayla, Muazzez Abacı gibi meşhurların terziye geldikleri yer olmuş. Tabii o dönem buradaki bazı daireleri satın alıp günümüze kadar ofis olarak kullanan isimler de var. Bunlardan biri de hâlâ siyasetin içinde bir isim olan Hüsamettin Cindoruk. Çok istememe rağmen bir türlü göremedim, ama maroken koltukları, koyu lambrileriyle Cindoruk'un ofisinin zamanın donduğu, Mısır Apartman'ın 50'lerdeki ruhunu hâlâ yaşatan bir mekân olduğu söylenir. Sanıyorum 70'lerde binanın bir bölümü Galatasaray Akademisi adıyla yüksek okul olarak kullanılmış. 2000'lerdeyse burayı Koray İnşaat adlı bir firma aldı ve elen geçirip, "soylulaştırma" projesini yürürlüğe koydu. Binaya yaratıcı sektörlerde faaliyet gösteren kurumların gelmesi ve böylece dikkat çeken, şık ve tabii ki daha değerli bir mekâna dönüşmesi için özellikle Beyoğlu'da yer arayan galerilere kapılarını açtı.

Yenilemenin binanın orijinalliğini bozduğu tartışıldı tabii ki epey. Bütün yenilemeler gibi, geçmişi silen, üzerine hayatların sindiği onca orijinal malzemeyi yok eden bir yenilemeydi bu da. Tabii bu işin bir de 'ama'sı var. Çoğu kez, anıları ve geçmişle bağımızı korumak için o geçmişe tanık olmuş yapıların ve sokakların aynen korunmasını isteriz. Ama koruma denilen şeyin en büyük çelişkisi de budur. Hem bir yapıyı yaşayan, değişen hayatın yeni ihtiyaçlarına karşılık verecek hale getirmek hem de onu orijinal kılan tüm özelliklerini korumak zor bir şey. İçinde hayat olmayan, gündelik hayata katılmayan, bir işe yaramayan hiçbir yapı yaşayamıyor. Ben kendi adıma, binlerce kez basılıp hafif aşınmış mermer merdivenleri, o eski insanların ellerinin değdiği tırabzanları, altında yaşadıkları tavan süslemeleri, katlardaki orijinal yer karoları korunduğu için Mısır Apartman'ın bu halini beğeniyorum. Mısır Apartman'ın yeni sakinlerinden galerici Haldun Dostoğlu'nun dikkatimi çektiği gibi, o yer karoları yine 1914'te yapılan

Silahtarağa Termik Santrali'nin yer karolarının aynısıdır. Yani, bize hâlâ dönemin modasını hatırlatan küçük ama önemli ipuçları verir bu bina.

Mısır Apartman'ın bugün House Cafe olan geniş giriş katında 70'lere kadar Beyoğlu'nun ünlü mağazalarından Lazzaro Franco varmış. Yanında da İş Bankası Beyoğlu Şubesi. 90'larda bu geniş mekân önceleri giyim mağazasıydı, sonra kısa bir süre için devasa bir lahmacun salonuna dönüştü. Sonra uzun yıllar orada çalışacak Costa Brava adlı restoran açıldı ve şimdi zincir cafelerin çağında artık House Cafe olarak çalışıyor.

Yıllardır binanın en üstünde, adını geniş manzarasından alan 360 adlı şık bir restoran, kulüp var. Ara katlardaysa pek çok galeri faaliyet gösteriyor. Mısır Apartmanı, özellikle 2000'lerin ikinci yarısında sanat piyasasının kimi önemli aktörlerini yerleştiği bir mekâna dönüştü. Önce Murat Plevneli'nin genç çağdaş sanatçıları, koleksiyoncuların gözdesi yaptığı, mankenlerin, sosyetenin açılışlara akın ettiği galerisi Galerist açıldı burada. Sonra, Haldun Dostoğlu'nun yönettiği Türkiye'nin en iyi galerilerinden biri olan Nev geldi. Nev, Nişantaşı'ndaki dükkânı kapatmadı ama bir yer de burada açtı. Sanat piyasasına hızlı bir giriş yapan Moiz Zilberman, Casa Dell' Arte adlı galerisi için Mısır Apartmanı'nı uygun gördü. Hatta Casa Dell' Arte, iki yıl sonra bir alt katta ikinci bir mekân açtı. Bir ara avangart bir mekân, Ura buradaydı. Aslında ticari bir galeri sayılmayacak, fotoğraf etkinlikleri düzenleyen, küçük sergiler de açan Fototrek'i de sayarsak altı katlı yapının neredeyse her katında iddialı bir galeri olduğunu söyleyebiliriz.

Tabii Mısır Apartmanı'nın kültür hayatımızdaki yerini perçinleyen mekânlardan biri de bir tiyatro, Dot oldu. Murat Daltaban'ın dördüncü kattaki küçük sayılabilecek mekânı tiyatroya dönüştürmesiyle burası gösteri sanatlarının da adreslerinden biri oldu. Daltaban, hayatın acımasızlığını aynı üslupta ifade eden İngiltere'deki "In Your Face" akımına dahil edilen oyunları Türkçeleştirip sahneledi. Oyunların içerdiği duygusal şiddet, dizi çağının genç, enerjik ve tanınmış oyuncularından oluşan ekipler ve tabii ki aslında büyükçe bir salondan ibaret olan, alışılmadık sahnesiyle Dot kısa sürede İstanbul'un 2000'lerdeki sanat ortamında "havalı" ve "güçlü" bir yer edindi. Yenilikçi ve "şık" bir kurum olarak Dot'un aynı binayı paylaştığı atak galerilerle ortak bir dil tutturdu bile diyebiliriz.

Yani, arka cephesiyle bizim Akarsu Sokağı'ndaki komşumuz olan Mısır Apartmanı, 2000'lerde tamamen değişen kültür ve eğlence

endüstrisinin simgesel mekânlarından birisi oldu. Beyoğlu 70 ve 80'lerde tamamen bir çöküntü alanıydı. 90'larda tekrar, hiç değilse İstiklal Caddesi'nin yıldızı parlamaya başladı. 2000'lerde artık her gün milyonlarca kişinin geldiği bu bölge önce eğlence endüstrisinin sonra da komşu alanın yani kültür endüstrisinin dikkatini çekti. Mısır Apartmanı'nın ıvır zıvır deposu çatı katının şık bir restorana, lahmacuncu olan giriş katının House Cafe'ye dönüşmesi, maroken koltuklu ofis katlarının hızla büyüyen sanat piyasasının hizmetine girmesi bu sürecin simgesel bir örneği. Eskiden resim alacak bir kaç zenginin oturduğu Nişantaşı'nda konuşlanan galeriler, artık bu bölge alışveriş için bile gidilmez olunca Beyoğlu'na doğru hareket etmeye başladı. Çağdaş sanatın getirdiği enerji, onun genç izleyicisinin sadece Beyoğlu'nda odaklanması ticari olmayan galeri, müze, sanat kurumlarının da bu bölgeyi tercih etmesini sağladı. Yapı Kredi, Akbank, daha sonra Borusan, Koç, Kıraç ailesi burada sanat merkezleri açınca kültür endüstrisinin odak noktası belirginleşti. Resim alacak yeni kuşak koleksiyoncuların da vakit geçirebileceği şık mekânları olan Beyoğlu artık pek çok ticari galeri için de en önemli adres. Tabii, bizim Mısır Apartmanı da zengin paşalar, Cumhuriyet fabrikatörleri, sürgün edilmiş şairler, ünlü terziler, siyasetçi, avukatlardan sonra şimdi genç ve iddialı oyuncuların, ressamların ve onların dostu olan koleksiyoncuların, galericilerin mekânı oldu.

Artık yıkılmayı bekleyen köhne bir apartmanı ve sakinlerini anlatarak başladığımız bu küçük anlatıyı, görkemine görkem katan ve kentin 'mutenalaşma' projelerinin simgesi olmuş bir başka apartmanla bitiriyoruz. Galiba, benim gibi ömrünün son yirmi yılını buralarda geçiren herkesin gözlemlediği o değişimi anlatmak için uygun bir son oldu. Hepimiz o çılgın kalabalığın bir parçasıyız ve belki de asıl değişim daha yaşanmadı bile.